

NACIONALNA STRATEGIJA

ZA POBOLJŠANJE POLOŽAJA ŽENA I UNAPREĐIVANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

("Sl. glasnik RS", br. 15/2009)

1. UVOD

Ovim dokumentom utvrđuje se celovita i usklađena politika države u cilju eliminisanja diskriminacije žena, poboljšanja njihovog položaja i integrisanja principa rodne ravnopravnosti u sve oblasti delovanja institucija sistema, kao jedan od elemenata modernizacije i demokratizacije društva, u cilju bržeg, ravnomernijeg i efikasnijeg društvenog razvoja, u skladu sa politikom jednakih mogućnosti proklamovanom u Ustavu Republike Srbije (član 15).

Nacionalnom strategijom za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti (u daljem tekstu: Strategija) obuhvaćene su oblasti koje se tiču učešća žena u kreiranju politika i u donošenju odluka u oblasti ekonomije, obrazovanja, zdravlja, nasilja nad ženama, kao i pitanja sredstava javnog informisanja i javnog mnjenja, pošto je kroz široku i demokratsku diskusiju procenjeno da su ove oblasti ključne za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti.

Planirane aktivnosti utvrđene su na osnovu prethodno sagledanih potreba i odnose se na period od 2009. do 2015. godine. Njihovo sprovođenje treba da omogući da dugoročna akumulacija do sada pozitivnih promena dovede do dubinske i trajne transformacije rodnih odnosa u Republici Srbiji. Aktivnosti su ugrađene i u Nacionalni program integracije Republike Srbije u Evropsku uniju i čine sastavni deo ukupnih napora Republike Srbije na putu ka članstvu u EU.

U periodu od 2000. godine do danas, pojedinačnim pomacima kao što su osnivanje Saveta za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije, formiranje posebnih unutrašnjih organizacionih jedinica u Ministarstvu rada i socijalne politike, Uprave za rodnu ravnopravnost i formiranjem Odbora za ravnopravnost polova Narodne Skupštine Republike Srbije, utvrđeni su prioriteti delovanja i mera u cilju poboljšanja položaja žena i unapređivanja rodne ravnopravnosti. Takođe, izvršene su izmene krivičnog, radnog i porodičnog zakonodavstva. Princip rodne ravnopravnosti uključen je u nacрте Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o ravnopravnosti polova, kao i u neke od državnih strategija.

U maju 2007. godine Komitetu za eliminaciju diskriminacije žena Ujedinjenih nacija na 38. sednici prezentovan je Inicijalni izveštaj Republike Srbije o sprovođenju Konvencije UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama (CEDAW). Dobijeni su Zaključni komentari sa preporukama za postupanje od Komiteta UN.

Ova strategija treba da omogući ne samo proširenje i produbljenje postojećih kapaciteta i programa, već i da obezbedi sistematski rad na uspostavljanju, razvijanju, sprovođenju i promovisanju politika jednakih mogućnosti.

2. POLAZNE OSNOVE

Strategija predstavlja prekretnicu u javnoj politici prema ženama, budući da se kroz njeno sprovođenje prvi put planira primena sistemskih mera. Njenim usvajanjem ispunjavaju se međunarodne obaveze iz ove oblasti.

2.1. Normativni okvir

Ova strategija je integralni deo ukupnih promena u društvu, usklađena sa drugim strateškim dokumentima, posebno sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji i Milenijumskim ciljevima razvoja UN. Takođe, ona prati tokove društvenih promena i realna je u pogledu materijalnih mogućnosti države.

Ona pokazuje jasno opredeljenje naše zemlje za unapređivanje ljudskih prava, politike jednakih mogućnosti u skladu sa Ustavom Republike Srbije iz 2006. godine, stvaranjem uslova za njihovo adekvatno sprovođenje.

Osnov normativnog okvira ove strategije čine Ustav Republike Srbije iz 2006. godine, kao i međunarodno prihvaćena akta, i to: Opšta deklaracija o pravima čoveka (1948), Konvencija o političkim pravima žena (1952), Pakt o građanskim i političkim pravima (1966), Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966), Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama (CEDAW-1979), Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (1995), Deklaracija o zaštiti žena i dece u slučajevima opasnosti i oružanog sukoba (1974), Deklaracija o eliminaciji zlostavljanja žena (1993), Univerzalna deklaracija o demokratiji (1997), Rezolucija Saveta bezbednosti UN 1325 (2000) i Milenijumska deklaracija UN (2000), kao i zakonski dokumenti, odnosno deklaracije, rezolucije i preporuke o rodnoj ravnopravnosti Saveta Evrope, Evropskog parlamenta i Komiteta ministara, između ostalog Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i sloboda, kao i Deklaracija o rodnoj ravnopravnosti kao preduslovu demokratije, Evropski pakt o rodnoj ravnopravnosti, Mapa puta za jednakost žena i muškaraca, odluke Evropskog suda pravde u kojima se određuju prioriteti i standardi rodne ravnopravnosti, pravne tekovine EU (*acquis communautaire*), politika vezana za socijalnu inkluziju i zaštitu, i niz drugih strateških i razvojnih dokumenata.

2.2. Politika jednakih mogućnosti

Modernizacija i evropeizacija Republike Srbije biće znatno unapređene politikom jednakih mogućnosti za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u svim oblastima društvenog razvoja i strateškog partnerstva između žena i muškaraca.

Unapređenje rodne ravnopravnosti jeste jedno od ključnih razvojnih pitanja jer omogućava adekvatno korišćenje ženskih ljudskih resursa i direktno doprinosi poboljšanju kvaliteta života svih građanki i građana.

Preduslov ekonomskog razvoja jeste društvena stabilnost, koja je zasnovana na politici jednakih mogućnosti, solidarnosti, socijalnoj inkluziji i društvenoj pravdi.

Ravnomeran ekonomski razvoj nije moguć bez adekvatnog korišćenja ženskih ljudskih resursa, pa je zato neophodno da se posebnim merama žene podstaknu na veće uključivanje u tržišnu ekonomiju.

Ukupan razvoj društva zahteva adekvatan populacioni razvoj i zaustavljanje određenih nepovoljnih trendova, kao što su negativan rast stanovništva, intenzivno starenje, odsustvo sistematskog praćenja migracionih tokova, a efikasna populaciona politika treba da podrazumeva uključivanje rodno aspekta i poštovanje reproduktivnih prava.

Ženska ljudska prava su neodvojivi deo univerzalnih ljudskih prava, i u skladu sa svim međunarodnim dokumentima, moraju biti garantovana, poštovana i zaštićena, te je veoma važno prepoznavanje i sprečavanje diskriminacije žena, posebno u slučajevima indirektno ili posredne diskriminacije.

Ravnopravnost žena i muškaraca jeste jedan od osnovnih načela u zakonodavnom sistemu Republike Srbije, posebno osnažen posle donošenja Ustava Republike Srbije iz 2006. godine, ali realni pokazatelji ukazuju da jednaka prava ne moraju nužno da znače i jednak položaj, te da su žene u našem društvu u nepovoljnijem položaju u odnosu na muškarce, i da su potrebne mere da se njihov položaj izjednači i uravnoteži.

Za unapređivanje rodne ravnopravnosti potrebne su posebne mere u cilju otklanjanja direktne i indirektno diskriminacije prema ženama, kao i osnaživanje jednakih mogućnosti za puno ostvarivanje ljudskih prava, uz istovremeno jačanje procesa uključivanja rodne perspektive u svim oblastima društvenog života, a što se posebno odnosi na tzv. dvostruko ili višestruko diskriminisane grupe, kao što su žene pripadnice nacionalnih manjina i manjinskih grupa, Romkinje, žene sa invaliditetom, izbegle ili raseljene žene, siromašne žene, žene sa sela, samohrane majke, žene drugačije seksualne orijentacije i druge.

Povećanje učešća žena u procesima odlučivanja o javnim poslovima na svim društvenim nivoima i u svim oblastima, predstavlja podsticaj za dalji razvoj demokratije i društva, te je pretpostavka da rodna ravnopravnost bude uključena u kreiranje društvenih politika kao doprinos ostvarivanju demokratije, transparentnosti institucija, vladavini prava, pravde, razvoja i mira.

Ženska udruženja i ženski pokret daju doprinos demokratizaciji i modernizaciji društva, promovisanjem mira, ljudskih prava i demokratskih vrednosti, što je u skladu sa evropskom perspektivom Republike Srbije.

Učešće žena u mirovnim procesima na području Balkana učvršćuje regionalnu saradnju, politiku stabilnosti i mira i zato je potrebno postupiti u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti UN broj 1325, koja obavezuje na uključivanje većeg broja žena u sve ovakve i slične procese i pregovore.

Oснаživanje uloge žena i unapređenje rodne ravnopravnosti ne predstavlja traženje posebnih privilegija, već doprinosi uspostavljanju ravnoteže među polovima i izgradnji harmoničnih odnosa na dobrobit celokupnog društva.

3. OSNOVNI DEMOGRAFSKI PODACI

Žene čine 51,4% populacije u Republici Srbiji. Broj rođenih dečaka je veći od broja rođenih devojčica, 51,5% prema 48,5%, ali stopa mortaliteta je veća kod muškaraca, i iznosi 14,5% u odnosu na 13,1% kod žena. Prosečna starost stanovništva u našoj zemlji je 41,5 godina za žene i 39 godina za muškarce, a očekivano trajanje života 75 godina za žene i 69,5 godina za muškarce. Od ukupnog broja žena, 57,25% živi u gradskim naseljima, a 42,75% u mešovitim ili seoskim naseljima. U odnosu na muškarce, u gradskim naseljima ima 52,2% žena, a u mešovitim ili seoskim sredinama ih je 50,33%. Muškarci su definisani kao nosioci domaćinstva u 73% domaćinstava, a žene u 27%. Kada je reč o jednočlanim, samačkim domaćinstvima, 63,3% čine žene, a 36,7% muškarci.

4. STRATEŠKI PRAVCI RAZVOJA

Osnovni principi ove strategije koji će obezbediti njenu doslednu primenu, u skladu sa prihvaćenim međunarodnim dokumentima, i koji će služiti razvijanju politike jednakih mogućnosti i poboljšanju ljudskih prava u sistemu rodne ravnopravnosti su: povećanje učešća žena u procesima odlučivanja i ostvarivanje ravnopravne zastupljenosti oba pola, poboljšanje ekonomskog položaja žena kao jedan od uslova za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, ostvarivanje rodne ravnopravnosti u obrazovanju, poboljšanje zdravlja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti u zdravstvenoj politici, prevencija i suzbijanje nasilja nad ženama i unapređivanje zaštite žrtava, i uklanjanje rodni stereotipa u medijima i promocija rodne ravnopravnosti u njima.

4.1. Povećanje učešća žena u procesima odlučivanja i ostvarivanje rodne ravnopravnosti

4.1.1. Opis stanja

Pravo na ravnopravno učešće žena i muškaraca u procesima odlučivanja o javnim poslovima garantovano je Ustavom Republike Srbije iz 2006. godine i drugim domaćim i međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima. Izbornim zakonima propisano je da najmanje 30% pripadnika manje zastupljenog pola mora biti zastupljeno na izbornim listama.

Institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost formirani su na različitim nivoima, ali normativni okvir za njihovo delovanje treba da se učvrsti, kako bi se uskladili po pitanju izbora, nadležnosti, finansiranja i ostalih pitanja.

Posle izbora 2000. godine, u Narodnoj skupštini Republike Srbije među narodnim poslanicima bilo je 12,4% žena, a propisivanjem obaveze za manje zastupljen pol u Zakonu o izboru narodnih poslanika, od 2007. godine učešće žena među poslanicima povećalo se na 21,2%. Na čelu Narodne Skupštine je žena, a procenat žena među potpredsednicima jeste 50%.

U skupštinama jedinica lokalne samouprave (gradova i opština) posle izbora 2000. godine bilo je manje od 7% žena, a uvođenjem obavezne kvote od 30% za manje

zastupljen pol u Zakonu o lokalnim izborima, posle lokalnih izbora 2004. godine povećala se zastupljenost žena na 21,3%.

Broj ministarki u Vladi Republike Srbije od 2001. godine varirao je od dve do četiri ministarke. Od 2008. godine u Vladi ima pet ministarki, što čini 18,5%. Među državnim sekretarima ima 22,7% žena, a među pomoćnicima ministra 42,6%.

Među sudijama preovlađuju žene (oko 64%), ali ne i među predsednicima sudova (oko 40%). Od 2000. godine na čelu Vrhovnog suda Srbije je žena, a od 2008. godine i na čelu Ustavnog suda Srbije je žena i u njemu žene čine većinu sudija (70%).

Razlozi za nedovoljno prisustvo žena u politici su razni, a deo prepreka leži u tradiciji, porodičnim obavezama i brizi o deci što obeshrabruje žene da se angažuju u politici. Višestruko diskriminisane žene imaju poseban problem za učešće u javnom i političkom životu.

4.1.2. Poseban cilj: Ostvarivanje prava žena da ravnomerno sa muškarcima učestvuju u odlučivanju

Ravnopravno i ravnomerno učestvovanje u odlučivanju jeste jedan od temelja demokratije i spada u garantovana ljudska prava. Ostvarivanje prava žena i njihovo podsticanje da učestvuju u odlučivanju širi demokratske procese, vodi do mirnijeg i stabilnijeg društva u koje su uključeni različiti aspekti ljudskih potreba, te pospešuje transparentnost u donošenju odluka i pravedniju raspodelu uticaja u društvu.

Pojedinačni cilj 1: Povećanje učešća žena u predstavničkim telima na svim nivoima

Žene čine preko preko 50% biračkog tela, a u nastojanju da se postigne ravnomerna zastupljenost, potrebno je stvoriti niz mera u duhu međunarodnih standarda, kako bi se obezbedilo da budu zastupljene u predstavničkim telima sa najmanje 30% u početnoj fazi, a sa 40% učešća, što spada u standarde EU, do kraja primene ove strategije.

Aktivnosti

1) Dopune izbornog zakonodavstva

Uskladiti izorno zakonodavstvo na svim nivoima, precizirati tip izborne liste u vezi sa raspodelom mesta za kandidate manje zastupljenog pola, definisati principe zamene poslanika i odbornika manje zastupljenog pola.

Ove mere treba da dovedu do ravnomernijeg učešća žena na kandidatskim listama i pri raspodeli izbornih mandata, što će poboljšati strukturu njihove zastupljenosti u predstavničkim telima, prema postavljenim standardima. Međunarodno iskustvo je pokazalo da bez izričitih mera ovakvog tipa, nema značajnog pomaka u učešću žena u predstavničkim telima, a samim tim i njihove specifične potrebe nisu adekvatno zastupane.

2) Izmena propisa kojima se uređuje finansiranje političkih stranaka

Predložiti podsticajne finansijske mere za političke stranke koje u svojim strukturama i na svojim izbornim listama imaju preko 30% žena.

Sprovesti upoznavanje političkih faktora sa Konvencijom UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i obavezama koje iz toga proizlaze, kao i sa Preporukom Rec(2003) Saveta ministara Saveta Evrope državama članicama o uravnoteženoj participaciji žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju.

Ovim merama bi se, između ostalog, političke stranke podstakle da omoguće bolje napredovanje žena u partijskoj hijerarhiji, i da se što više žena osposobi za politički rad i funkcionerske dužnosti.

3) Izmene skupštinskih poslovnika

Predložiti obavezu da najmanje jedan potpredsednik u Narodnoj skupštini Republike Srbije, u skupštinama autonomnih pokrajina, kao i zamenik predsednika u skupštinama jedinica lokalne samouprave bude iz redova manje zastupljenog pola, kao i da na čelu skupštinskih odbora i drugih radnih tela skupština bude omogućeno adekvatno učešće manje zastupljenog pola.

Ovim merama dosledno bi se sprovelo pravo na učešće manje zastupljenog pola u svim strukturama predstavničkih tela, u skladu sa povećanjem učešća žena među kandidatima na izborima i među izabranim licima.

4) Kontinuirano praćenje primene zakona u ovoj oblasti

Propisati način obaveznog statističkog evidentiranja po polu svih prihvaćenih lista na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou i sprovesti redovno objavljivanje statističkih podataka o učešću manje zastupljenog pola u ukupnom broju kandidata na izbornim listama po predlagačima, što bi obezbedilo osnovu za analizu i praćenje stanja u ovoj oblasti.

Pojedinačni cilj 2: Povećanje učešća žena u izvršnim organima vlasti, na rukovodećim mestima, u državnoj upravi i javnim službama

Da bi se obezbedilo da žene imaju ravnopravan i ravnomeran uticaj na odlučivanje, čime bi se na bolji način zastupali posebni ženski interesi, nije dovoljno imati odgovarajući broj žena u predstavničkim telima, nego je potrebno da učestvuju i u izvršnoj vlasti.

Aktivnosti

1) Izmene propisa kojima se uređuje rad Vlade, organa teritorijalne autonomije i organa jedinica lokalne samouprave u cilju obezbeđenja ravnomernog učešća manje zastupljenog pola

Izbornim zakonima propisano je da najmanje 30% pripadnika manje zastupljenog pola mora biti zastupljeno na izbornim listama za predstavnička tela, dok za izvršna tela nema nikakvih mera za ravnomernu zastupljenost polova. Zato bi bilo važno da se reguliše prisustvo manje zastupljenog pola tako da među državnim sekretarima bude bar jedno

lice suprotnog pola od resornog ministra, odnosno pokrajinskog sekretara. Isti princip trebalo bi da važi i u odnosu na predstavnike izvršne vlasti u jedinicama lokalne samouprave.

2) Izmena propisa kojim se uređuju radni odnosi u državnoj upravi i javnim službama, u cilju obezbeđenja ravnomernog učešća manje zastupljenog pola

Propisima i politikom imenovanja na položaje, treba osigurati da se među državnim službenicima i zaposlenima u javnim službama, obezbedi jednako i ravnopravno pravo na karijeru, bez obzira na pol, odnosno da se podstiče njihovo ravnomerno napredovanje u službi.

Ove mere dovešće do ravnomernije zastupljenosti žena i muškaraca na mestima odlučivanja u različitim sektorima državne uprave i javnih službi, a preko toga i do jednakih mogućnosti da utiču na kreiranje državne politike i na donošenje odgovarajućih odluka.

Pojedinačni cilj 3: Institucionalizacija mehanizama za ravnopravnost polova i aktivno uključivanje u procese odlučivanja

Samo trajno uvođenje mehanizama za rodnu ravnopravnost u institucionalni sistem, može predstavljati garanciju za održivi proces poboljšanja položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti. Ovi mehanizmi treba da budu na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou, kako u izbornim, tako i u izvršnim telima.

Aktivnosti

1) Donošenje zakona kojim se uređuje rodna ravnopravnost

Donošenjem ovog zakona značajno će se doprinosti ispunjenju tzv. političkih kriterijuma za članstvo u EU, definisanih zaključcima Evropskog saveta iz Kopenhagena 1993. godine. Zakonom treba bliže odrediti pitanje rodne ravnopravnosti i propisati uslove za politiku jednakih mogućnosti.

Pojedinačni cilj 4: Stvaranje preduslova za učešće žena iz dvostruko i višestruko diskriminiranih grupa u javnom i političkom životu

Kako su žene uglavnom onaj manje zastupljen pol u procesima odlučivanja, posebno teško je ženama iz dvostruko i višestruko diskriminiranih grupa da ostvare neki uticaj i zastupaju svoje specifične potrebe, jer je potrebno da prevaziđu višestruke prepreke kako bi mogle da učestvuju u javnom i političkom životu.

Potrebne su posebne mere, koje će biti usklađene sa merama i strategijama koje se odnose na pomoć i na osnaživanje diskriminiranih grupa kojima pripadaju.

Aktivnosti

1) Donošenje zakona kojim se uređuje opšta zabrana diskriminacije

Donošenje zakona kojim se uređuje opšta zabrana diskriminacije jedan je od uslova za proces stabilizacije i pridruživanja EU. Ovim zakonom utvrdiće se opšta definicija diskriminacije i afirmativne akcije i definicija diskriminacije prema određenim kategorijama lica; zakonom će se predvideti poseban organ koji će biti nadležan za zaštitu ravnopravnosti građana kao i sankcije protiv onih koji diskriminaciju vrše, a urediće se i sva druga pitanja koja bi trebalo da pruže institucionalne garancije za sprečavanje diskriminacije.

Primenom ovog zakona i drugih zakona koji se odnose na sprečavanje diskriminacije poboljšaće se položaj žena kao i ukupan položaj diskriminiranih grupa, a posebno onih višestruko diskriminiranih.

2) Usvajanje posebnih mera za osnaživanje žena iz dvostruko i višestruko diskriminiranih grupa za njihovo uključivanje u procese donošenja odluka

Prikupljanje podataka o ženama pripadnicama nacionalnih manjina i izrada posebnog programa delovanja na unapređivanju njihovog položaja. Sprovesti istraživanje o položaju žena s invaliditetom u Republici Srbiji i izraditi program delovanja za informisanje žena s invaliditetom o svim njihovim pravima.

Pripremiti podsticajne mere za stvaranje uslova i programe edukacije koji će dati potrebne kapacitete i mogućnosti ženama iz pomenutih grupa da se adekvatno uključe u procese donošenja odluka i zastupaju svoje specifične potrebe.

Podržavati saradnju udruženja Romkinja sa ostalim udruženjima, predstavnicima državne uprave i jedinica lokalne samouprave putem održavanja zajedničkih aktivnosti, zajedničkih tribina, okruglih stolova i konferencija u cilju razmene iskustava i podsticanja Romkinja na učestvovanje u rešavanju problema lokalne zajednice.

Pojedinačni cilj 5: Jačanje kapaciteta institucija podizanjem svesti i znanja o rodnoj ravnopravnosti u političkom i javnom životu

Ravnopravnost polova prilikom donošenja odluka ključna je za poboljšanje položaja žena u društvu. Mere za kreiranje i sprovođenje politike jednakih mogućnosti muškaraca i žena i njihovu ravnomernu zastupljenost u predstavničkim i izvršnim telima, nije moguće sprovesti bez odgovarajućih kapaciteta i podrške.

Aktivnosti

1) Analiza primene propisa za zaštitu ljudskih prava žena i rodnu ravnopravnost

Sprovesti analizu usklađenosti i primene nacionalnog zakonodavstva, politika i programa u odnosu na međunarodne dokumente iz oblasti rodne ravnopravnosti.

Učiniti dostupnim međunarodne i nacionalne dokumente iz oblasti ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti, uključujući brošure za informisanje o aktivnostima države u vezi unapređenja rodne ravnopravnosti i sprovođenja politike jednakih mogućnosti, kao i načina da žene ostvare svoja prava.

2) Razvijanje sistema praćenja, prikupljanja i obrade podataka o zastupljenosti žena na mestima odlučivanja

Za potrebe procene stanja u oblasti ravnomerne i ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca, kao i za potrebe izveštavanja Vlade i Skupštine Republike Srbije, i međunarodnih organizacija čiji smo članovi, neophodno je da se prilikom prikupljanja svih podataka o licima na mestima odlučivanja, isti razvrstaju prema polu.

Posebno pažnjom prikupljaće se statistički podaci o položaju žena iz višestruko diskriminiranih grupa, i podaci o položaju žena sa invaliditetom, žena žrtava rata, izbeglih i interno raseljenih žena, što će činiti osnov za programe delovanja za unapređivanje njihovog položaja.

Naročito je potrebno prikupljati statističke podatke o specifičnom položaju Romkinja, u lokalnim zajednicama i celokupnom društvu u području obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i učestvovanja u političkom životu i pratiti sprovođenje mera regionalne inicijative "Dekada uključivanja Roma 2005-2015" radi poboljšavanja uslova i društvene integracije Romkinja.

3) Uključivanje zaposlenih u državnoj upravi i javnim službama u edukativne programe o rodnoj ravnopravnosti

Edukacijom zaposlenih u državnoj upravi i javnim službama, uključiti predavanja o razlozima politike jednakih mogućnosti i značaju rodne ravnopravnosti, kako bi se efikasno sprovele mere za njihovo unapređivanje uz Preporuke Komiteta UN, i omogućilo kvalitetno izveštavanje prema CEDAW konvenciji.

Takođe je potrebno pripremiti pisana uputstva i priručnike sa temama vezanim za rodnu ravnopravnost, politiku jednakih mogućnosti, metode izveštavanja, programe uvođenja rodne perspektive u sve oblasti, kao i rodnog budžetiranja.

Informisati građane o problemima sa kojima se susreću žene s invaliditetom, kao i žene iz ostalih osetljivih grupa.

Pri finansiranju projekata kako vladinog tako i nevladinog sektora posebno voditi računa o projektima namenjenim poboljšanju položaja žena iz osetljivih i višestruko diskriminiranih grupa.

Preporučiti uvođenje nediskriminatorne terminologije i standardizaciju srpskog jezika u pogledu pravilne upotrebe roda i odgovarajućih termina u propisima i komunikaciji.

4) Istraživanje uzroka neravnomerne zastupljenosti žena u donošenju odluka

Da bi se ublažila i otklonila nasleđena neravnopravnost žena i muškaraca u procesima donošenja odluka, potrebno je istražiti i dokumentovati uzroke. Ovakva istraživanja pružiće odgovarajući materijal za analizu i obezbediti dalje sprovođenje mera za ravnomernu i ravnopravnu zastupljenost oba pola na mestima odlučivanja, čime će se osigurati adekvatnije zastupanje specifičnih potreba žena u društvu.

Nosioci aktivnosti:

Vlada, Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu i Ministarstvo finansija.

Rok: Do 2012. godine.

4.2. Poboljšanje ekonomskog položaja žena i ostvarivanje rodne ravnopravnosti

4.2.1. Opis stanja

Period od 1990. do 2000. godine obeležen ratovima na prostoru bivše Jugoslavije posebno se negativno odrazio na žene. Posle sankcija i "zamrznutog stanja" u tom periodu, počela je tranzicija ekonomskog sistema ka ekonomiji integralnog tržišta, što je prvi korak ka oporavljanju privrede i potencijalnom poboljšanju položaja žena u ekonomiji.

Donet je Zakon o radu 2005. godine, kojim je propisana ravnopravnost polova u pogledu uslova zapošljavanja, izbora poziva, uslova rada, prava iz radnog odnosa, obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja, napredovanja na poslu, otkaza ugovora o radu, zabrane uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja zaposlenih, odgovornost poslodavca za nezakonito postupanje, porodijsko odsustvo, odsustvo sa rada radi nege deteta i odsustvo sa rada radi posebne nege deteta i posebna zaštita od otkaza ugovora o radu (za vreme trudnoće, porodijskog odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta).

Prema sprovedenom istraživanju o položaju žena na tržištu rada, stopa nezaposlenosti žena za polovinu je veća od stope nezaposlenosti muškaraca. Među zaposlenima ima 44% žena, a među nezaposlenima ima ih 54,3%. Razlika u visini plata između muškaraca i žena je 16%. Od lica koja su dobrovoljno napustila posao iz porodičnih razloga, 80% su žene, koje čine i 98% onih kojima jedini rad jeste u domaćinstvu. Udeo žena u vlasništvu uknjiženih objekata je 29,7%. Sa druge strane, žene učestvuju sa 30,5% na upravljačkim mestima u društvu i privredi, a od toga na direktorskim mestima sa 20,8%, a na čelu upravnih odbora sa svega 14,3%.

Iako zvanična statistika ne pokazuje razliku u procentu žena i procentu muškaraca ugroženih siromaštvom, posebna istraživanja i analize pokazuju da se u zemljama u tranziciji pogoršava ekonomski položaj žena, što je posledica sadejstva različitih činilaca: opšta retradicionalizacija i repatrijarhalizacija društva; pad bruto društvenog proizvoda (u daljem tekstu: BDP); smanjenje zaštitne uloge države; restrikcija budžeta koja posebno pogađa žene jer se smanjuju izdvajanja za zdravstvo i obrazovanje; sužavanje prava vezanih za porodijsko odsustvo, dečju zaštitu i penzije; smanjenje stope zaposlenosti i rast stope nezaposlenosti; rast učešća žena među siromašnim stanovništvom; povećanje "sive" ekonomije, što pojačava eksploataciju i diskriminaciju žena; nedovoljna transparentnost procesa privatizacije, koja isključuje većinu žena i konflikt uloga (porodica i posao) gde teret još uvek dominantno nose žene.

Za razliku od zemalja u okruženju, u Republici Srbiji su u priličnoj meri očuvana prava vezana za porodijsko odsustvo, odsustvo radi nege deteta i mogućnost ranijeg

penzionisanja, a utvrđene su i određene mere pozitivne akcije u ovim oblastima. Usvojeni su strateški dokumenti (Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji, Milenijumski ciljevi razvoja u Republici Srbiji, Nacionalna strategija zapošljavanja za period 2005-2010. godine) koji podržavaju rodnu ravnopravnost na tržištu rada i predviđaju razne mere pozitivne akcije.

U periodu od 1990. godine do 2000. godine, broj zaključenih brakova opao je za 27%, a broj razvedenih brakova povećan je za 24%. Prilikom razvoda, ženama se u 80% slučajeva poverava samostalno vršenje roditeljskih prava, što zbog problema koji nastaju prilikom naplate alimentacije i slabe sudske zaštite prava deteta na izdržavanje, znatno povećava rizik od siromaštva.

Sprovedeno je istraživanje u cilju sveobuhvatne analize položaja žena na tržištu rada, na osnovu čega su urađene preporuke mera za poboljšanje njihovog položaja.

Strukturalna prilagođavanja makro i mikro ekonomske politike najčešće ne uzimaju u obzir probleme i činioce koji imaju negativan uticaj na žene i devojčice, naročito na one koje pripadaju marginalnim grupama ili koje su izložene većem riziku od siromaštva.

Posebno je naglašen problem zapošljavanja žena preko 45 godina, zatim domaćica, poljoprivrednica, mladih žena i žena iz višestruko diskriminiranih grupa. Osnovni problemi u zapošljavanju žena su neadekvatna kvalifikaciona struktura, diskriminacija po starosti veća nego za muškarce, pritisci radi odlaganja zaključenja braka i roditeljstva, seksualne ucene i drugo. Prepreke u samozapošljavanju su nedostatak početnog kapitala, nesigurnost ekonomskog okruženja, kreditna nesposobnost, nedostatak vlasništva nad nekretninama, nedostatak znanja i veština za preduzetništvo, nedostatak samopouzdanja i podrške.

Problemi zaposlenih žena ogledaju se u slaboj dostupnosti rukovodećim i najviše plaćenim poslovima, tradicionalnoj podeli zanimanja na "muška", bolje plaćena i prestižnija, i "ženska", manje plaćena i manje prestižna, masovnom ženskom radu u "sivoj" ekonomiji, visokoj koncentraciji ženske radne snage na lošije plaćenim poslovima, pritiscima u pogledu roditeljstva i seksualnom uznemiravanju.

Sindikarno organizovanje zaostaje za promenama na tržištu, što je prepreka da se žene u dovoljnoj meri uključe u procese kolektivnog pregovaranja. Nezaposlenost, niska plaćenost i nesigurnost posla utiču na njihove pregovaračke pozicije, a sve to može biti među uzrocima odlaganja zasnivanja porodice i rađanja, što se može nepovoljno odraziti i na populacioni razvoj. Nedovoljna zastupljenost žena u socijalnom dijalogu isključuje mogućnost da se u njega ugrade specifični rodni interesi.

4.2.2. Poseban cilj: Iskorenjivanje ekonomske nejednakosti između muškaraca i žena, uvođenje politike jednakih mogućnosti i bolje korišćenje ženskih resursa za razvoj

Ekonomska ravnopravnost žena i muškaraca neophodna je za postizanje ravnoteže u odnosima žena i muškaraca. Ukoliko nemaju jednake uslove i mogućnosti za ekonomsku samostalnost, sve druge mere za unapređivanje ravnopravnosti polova imaju manje izgleda na uspeh.

Po podacima Svetskog ekonomskog foruma postoji snažna korelacija između ravnopravnosti polova i BDP po stanovniku. Neiskorišćenost ženske radne snage je jedna od prepreka za brži ekonomski rast, odnosno postoji mnogo prostora da žene postanu važan resurs za razvoj, što doprinosi ukupnom boljitku u društvu.

Pojedinačni cilj 1: Stvaranje sistemskih preduslova za politiku jednakih mogućnosti u ekonomiji

Iako se zakonski okvir u oblasti rada i zapošljavanja u velikoj meri poboljšao u pogledu pitanja rodne ravnopravnosti, posebno donošenjem Ustava Republike Srbije iz 2006. godine, kao i usklađivanjem sa međunarodnim dokumentima, potrebno je da se ukloni jaz između normativnog i stvarnog položaja žena i muškaraca kako bi se omogućila ostvariva rodna ravnopravnost.

Za uspešno stvaranje sistemskih preduslova potrebno je dodatno dopuniti zakonodavni okvir, obezbediti uključivanje aspekata rodne ravnopravnosti u razvojne politike, rodno razvrstavanje kod prikupljanja podataka i praćenja indikatora, i usaglašavanje napora kod svih faktora koji utiču na propise u oblasti ekonomije.

Aktivnosti

1) Uključivanje rodne dimenzije u zakonodavstvo radi promovisanja i jasnog određivanja načela ravnopravnosti polova

Predložiti izmene postojećih i donošenje novih zakona: Zakona o radu u pogledu jasnijeg određenja definicije diskriminacije prema polu, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o sprečavanju zlostavljanja na radu, Zakona o državnim službenicima, Zakona o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti, Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom, Zakona o bezbednosti i zdravlju na radu, Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom, Zakona o socijalnoj zaštiti i obezbeđenju socijalne sigurnosti građana, Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje, Zakona o mirnom rešavanju radnih sporova, Zakona o parničnom postupku, Zakona o zaštitniku građana, Krivičnog zakonika i Porodičnog zakona.

Izmenama u zakonodavstvu postići će se efikasnija zaštita žena, posebno zaposlenih trudnica i majki; ravnopravnije mogućnosti u pogledu zasnivanja radnog odnosa, usavršavanja, napredovanja, usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza; omogućiti zaštita višestruko diskriminiranih grupa žena; obezbediti stimulatívne mere i pogodnosti prilikom zapošljavanja žena.

2) Stvaranje kapaciteta za dosledno sprovođenje zakona u oblasti rada i za kontinuirano praćenje primene zakona u ovoj oblasti

Sprovesti obuku zaposlenih koji se bave inspekcijom i nadzorom rada kako bi se omogućilo pravilno razumevanje politike rodne ravnopravnosti i kvalifikovano reagovanje na kršenje zakona u ovoj oblasti. Pratiti indikatore vezane za procene jednakih mogućnosti.

Organizovati sistematsko prikupljanje podataka o uznemiravanju, seksualnom uznemiravanju i diskriminaciji, čime bi se pomoglo u kreiranju mera za njihovo sprečavanje. Organizovati medijske kampanje kako bi se žene upoznale sa svojim pravima i ohrabrile da ih u potpunosti koriste. Obezbediti besplatnu pravnu pomoć za slučajeve diskriminacije na radu.

S obzirom da postoji znatna razlika u položaju žena *de jure* i *de facto*, odnosno da su postojeća zakonska rešenja i propisi u skladu sa međunarodnim standardima, ali da njihova primena nije dosledna, potrebno je sprovesti analizu o efektima postojećeg zakonodavstva na položaj žena na tržištu rada i sprovesti odgovarajuću evaluaciju; čime bi se omogućio razvoj odgovarajućih kapaciteta i postigla bolja zaštita.

3) Uvođenje principa rodne ravnopravnosti u planiranje i izvršavanje budžeta

Metod rodnog budžetiranja predstavlja suštinski doprinos politici jednakih mogućnosti, jer način raspodele sredstava i javne potrošnje ima različit učinak na muškarce i na žene. Stoga je potrebno restrukturirati i usmeriti raspodelu javnih troškova tako da se unaprede ekonomske mogućnosti žena i njihov ravnopravan pristup resursima.

Potrebno je sprovesti temeljne analize o učinku svakog oblika javne potrošnje odvojeno za muškarce i za žene, i te faktore uzeti u obzir pri daljem planiranju i trošenju budžeta. Ovakav metod ne samo što dovodi do bolje ravnoteže u položaju žena i muškaraca, već omogućava i bolji društveni i privredni razvoj.

4) Uvođenje odgovarajuće poreske i finansijske politike, sa posebnim naglaskom na ravnomerniju raspodelu resursa i odgovornosti u domaćinstvu

Razmotriti uvođenje stimulativne poreske i finansijske politike, sa poreskim olakšicama ili subvencijama pri otvaranju novih radnih mesta za žene, kao i uzimajući u obzir žene preduzetnice prilikom samozapošljavanja. Ove mere treba da podstaknu poslodavce na aktivniju politiku zapošljavanja.

5) Uključivanje žena i rodne dimenzije u socijalni dijalog i kolektivno pregovaranje

Pružiti podršku ženskim sekcijama u sindikatima i podsticati žene na sindikalno organizovanje. Obavezati učesnike socijalnog dijaloga, a posebno sindikate, da uključe manje zastupljen pol u socijalni dijalog i u kolektivno pregovaranje, čime bi se omogućilo da posebni interesi žena budu odgovarajuće zastupljeni. Unaprediti saradnju sindikata, poslodavaca i Vlade sa odgovarajućim udruženjima, stručnjacima i drugima, naročito u procesu pripremanja novih zakona i propisa, kao i u traženju rešenja za ozbiljne probleme koje prati tekuća reforma privrede i društva, a u cilju uključivanja pitanja rodne ravnopravnosti u proces socijalnog dijaloga i stvaranja socijalnog konsenzusa.

6) Promovisanje politike zapošljavanja i rada koja doprinosi usklađivanju radnih uslova i porodičnog života (evropski model "ravnoteže između karijere i porodice")

Obezbediti pristupačne usluge dnevnog i produženog boravka za decu ispod sedam godina starosti; unaprediti različite oblike organizovanjem dnevnih boravaka za decu mlađu od dvanaest godina; podstaći velike kompanije i privatni sektor da organizuju

ovakve usluge za decu svojih zaposlenih; poboljšati organizovanje nege starijih kao i hroničnih bolesnika.

Sprovesti javnu kampanju za podsticanje muškaraca da podjednako učestvuju u ispunjavanju porodičnih obaveza, zajednički brinu o deci i o starim i bolesnim članovima porodice.

Ove mere znatno bi rasteretile zaposlene žene, na koje uglavnom pada teret porodičnih obaveza, da bolje usklade radne i porodične obaveze, da ne budu u situaciji da biraju ili karijeru ili porodicu. Takođe bi pomoglo lakšem zapošljavanju žena.

7) Promovisanje slobodnog izbora fleksibilnih oblika rada poboljšanjem socijalne zaštite i usluga nege i staranja, uz stvaranje jednakih mogućnosti za njihovo korišćenje

Promovisati fleksibilne oblike rada i za muškarce i za žene; stimulisati poslodavce da stvore uslove za zapošljavanje sa nepunim radnim vremenom i rad kod kuće; osnovati kancelarije za planiranje korišćenja vremena, radi efikasnijeg organizovanja rada javnih servisa, po ugledu na zemlje EU. Ove mere moraju biti praćene merama koje će obezbediti da se ovi oblici zapošljavanja regulišu tako da omogućuju jednak pristup dobro plaćenim poslovima i garantuju jednak tretman u platama, povlasticama i unapređenju.

Podsticati osnivanje privatnih servisa za socijalne usluge, koji bi rasteretili zaposlene od porodičnih obaveza i brige o zavisnim članovima porodice, i omogućili samozapošljavanje i zapošljavanje jednog broja žena u ovim servisima.

8) Primenjivanje modela "zajedničkog vršenja roditeljskog prava"

Samohrane majke čine preko tri četvrtine samohranih roditelja. Znatne teškoće predstavlja izbegavanje jednog dela očeva da doprinose izdržavanju zajedničke dece, kao i sporost sudskih procesa u ovim slučajevima i nedostatak mehanizama sigurne naplate alimentacije. Stoga bi se insistiranjem na potpunoj i doslednoj primeni zakonskih propisa omogućilo efikasnije ostvarivanje prava dece na izdržavanje i poboljšao položaj samohranih majki.

Pojedinačni cilj 2: Podsticanje zapošljavanja, ženskog preduzetništva i samozapošljavanja

Da bi se ostvarila ekonomska ravnopravnost žena i muškaraca, i suzbilo siromaštvo žena, prvenstveno se mora raditi na stvaranju uslova za otvaranje novih radnih mesta za žene. Žene, posebno u uslovima tranzicije, imaju ograničene mogućnosti zapošljavanja. Stoga će mere za poboljšanje položaja žena na tržištu rada imati pozitivan efekat ne samo na stvaranje istih mogućnosti za žene i za muškarce, nego i na društvo u celini kroz povećanje privrednog razvoja.

Ove mere podrazumevaju borbu protiv stereotipa u podeli na "muška" i "ženska" zanimanja, podsticanje devojaka i žena da se profesionalno obrazuju za korišćenje modernih tehnologija i za usavršavanje u poznavanju procesa menadžmenta.

Aktivnosti

1) Osnivanje centara za žensko preduzetništvo, informaciono-komunikacione tehnologije (u daljem tekstu: IKT), biznis i menadžment i njihova dostupnost svim zainteresovanim ženama

Kroz ovakve centre afirmisalo bi se preduzetništvo žena, pružile informacije o mogućnostima finansiranja, o tržištu i plasmanu roba i usluga. Takođe bi se organizovale obuke za osnivanje preduzeća, njihovo poslovanje, i osnivali timovi za podršku preduzeticama, kako bi se omogućila saradnja preduzetnica i njihovo uzajamno umrežavanje.

2) Unaprediti kreditne programe za podsticanje ženskog preduzetništva i svih oblika samozapošljavanja

Jedna od najozbiljnijih prepreka za razvoj ženskog preduzetništva je nemogućnost pristupa kapitalu, odnosno teškoće u obezbeđivanju kreditnih sredstava. Formirati posebne programe namenjene za kreditiranje preduzetnica u okviru svih postojećih institucija koje se bave kreditiranjem preduzetništva, kako bi se ženama olakšalo dobijanje poslovnih kredita za započinjanje posla kao podrška u prvoj fazi poslovanja.

3) Podsticanje zadrugarstva u svim oblastima i razvijanje novih oblika ekonomskog udruživanja

Moderno zadrugarstvo pogoduje ženskom preduzetništvu, jer udruživanje ohrabruje žene za poslovanje i uvećava njihove potencijale, naročito u manjim mestima i ruralnim područjima. Inicirati odgovarajuće izmene Zakona o bankama i drugim propisima koji uređuju poslovanje finansijskih organizacija kako bi se stvorili zakonski uslovi za formiranje štedno-kreditnih zadruga po uzoru na zemlje EU.

4) Izrada posebnih programa u okviru fondova za podsticanje preduzetništva i samozapošljavanja, u okviru privatizacionih fondova

Budući da su u procesu privatizacije i prilikom restruktuiranja preduzeća i javnih službi žene podnele velike gubitke, razmotriti mogućnosti dopune Zakona o privatizaciji, kako bi određeni procenat iz sredstava dobijenih privatizacijom mogao da se usmeri za namenske programe iz kojih bi se pomagalo i podsticalo preduzetništvo i samozapošljavanje žena.

Pojedinačni cilj 3: Smanjivanje ekonomskih nejednakosti koje su posledica višestruke diskriminacije

Društvena marginalizacija i nedostatak resursa povećavaju rizik siromaštva kod višestruko diskriminiranih i marginalizovanih grupa žena. U odnosu na žensku populaciju, postoji značajan procenat razlike u nezaposlenosti žena iz ovih grupa (npr. u odnosu na prosek nezaposlenosti žena, žene izbeglice su za 15% više nezaposlene, raseljena lica za 32%, a Romkinje 39%). Stoga je potrebno pripremiti i posebne programe namenjene ovim kategorijama žena, kao i ojačati programe namenjene ženama u drugim državnim strategijama i planovima koje se odnose na ove grupe, a

posebno u lokalnim sredinama, jer postoje razlike i u odnosu na geografska područja, kao i u urbanim, odnosno ruralnim sredinama.

Aktivnosti

1) Usvajanje i primena posebnih mera za podsticanje zapošljavanja, preduzetništva i samozapošljavanja namenjenih ženama iz višestruko diskriminiranih grupa

Doneti posebne i dodatne mere za podsticanje zapošljavanja žena iz višestruko diskriminiranih grupa, kao i mogućnost za dobijanje posebnih kredita namenjenih ovoj kategoriji žena. Organizovati obuku za oblike preduzetništva u sektoru socijalne zaštite i uslužne delatnosti u malim neprofitnim organizacijama.

2) Izrada posebnih programa ekonomskog osnaživanja seoskih žena i Romkinja

Sprovesti javnu kampanju koja će pomoći u promeni patrijarhalnih vrednosti na selu; podstaći žene na selu da se udružuju u zadruge. Sprovesti javnu kampanju protiv stereotipa u odnosu na Romkinje; pripremiti modele obuke za Romkinje kako bi lakše učestvovala u programima zapošljavanja.

Pojedinačni cilj 4: Jačanje kapaciteta svih aktera u privredi i društvu za otklanjanje rodne diskriminacije i bolje korišćenje ženskih resursa

Da bi se postiglo puno dejstvo svih mera za ekonomsko osnaživanje žena, potrebno je da postoje i adekvatni kapaciteti za njihovo sprovođenje, društvena svest o njihovom značaju i pravo razumevanje njihove suštine i očekivanih rezultata. Ovo se odnosi kako na institucije koje treba da sprovode politiku jednakih mogućnosti, tako i na privatni sektor u ekonomiji, a i na razumevanje šire javnosti o doprinosu žena boljem ukupnom razvoju društva.

Aktivnosti

1) Izrada i praćenje programa za ekonomsko osnaživanje žena

Za adekvatno planiranje i praćenje programa za ekonomsko osnaživanje žena, neophodno je da sva evidencija u oblasti rada bude rodno razvrstana. Takođe neophodno je uvrstiti anketu o korišćenju vremena u obavezne ankete koje sprovodi Republički zavod za statistiku. Ova anketa je veoma važna jer pokazuje značajne razlike u opterećenosti između žena i muškaraca, posebno u vezi sa plaćenim i neplaćenim aktivnostima i u domaćinstvu. Potrebno je ustanoviti da li treba proširiti obim podataka, ili uvesti dodatne indikatore koji pokazuju moguće razlike u položaju žena i muškaraca.

Razvrstavanje podataka prema polu mora se dosledno sprovesti u svim evidencijama koje se vode, što se odnosi ne samo na privredne registre, nego i na evidencije o vlasništvu imovine, posebno nekretnina i poljoprivrednog zemljišta. Ovakve evidencije moraju postojati i za poreske obveznike, jer je samo tako moguće pratiti razlike u imovinskom položaju žena i muškaraca.

2) Obezbeđivanje načela rodne ravnopravnosti u procesu kreiranja i sprovođenja ekonomske i razvojne politike

Uključiti adekvatan broj žena u tela koja se bave sprovođenjem i nadgledanjem ekonomske i razvojne politike; povećati broj žena u članstvu upravnih odbora; uvesti praksu da se u svim razvojnim politikama obavezno nalazi deo posebno posvećen položaju žena; konsultovati stručnjake iz ove oblasti prilikom izrada ekonomskih i razvojnih strategija; povećati transparentnost u radu.

3) Uključivanje znanja o preduzetništvu u obrazovne programe na svim nivoima i promovisanje preduzetničkog duha

Žene čine svega 23,3% među samozaposlenima. Većina žena, s obzirom na niz ograničavajućih faktora, nije motivisana da se bavi preduzetništvom. Potrebno je organizovati javne rasprave o teškoćama sa kojima se susreću žene preduzetnice, zatim organizovati obuke za preduzetništvo i za podsticanje preduzetničkog duha, kao i promociju uspešnih preduzetnica kao uzor za druge žene, i ohrabrivati ih da se uzajamno povezuju.

4) Ekonomsko opismenjavanje žena za moderno poslovanje

Da bi se ženama pružila mogućnost za uspešan rad, a posebno za preduzetništvo, potrebno je osposobiti ih za moderno poslovanje. Potrebno je ohrabriti devojke i mlade žene da se opredeljuju za nove profesije kroz organizaciju IKT kurseva, kurseva za izradu biznis planova, marketinga, menadžmenta i berzanskog poslovanja. Posebnu pažnju posvetiti modernim tehnologijama, obuci za upotrebu i dostupnosti IKT, i sprovesti istraživanje o uticaju IKT na učešće žena na tržištu rada.

Nosioci aktivnosti:

Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja, Ministarstvo trgovine i usluga, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo za telekomunikacije i informaciono društvo, Ministarstvo za NIP, pokrajinski organi, organi jedinica lokalne samouprave i udruženja.

Rok: Kontinuirano.

4.3. Ostvarivanje rodne ravnopravnosti u obrazovanju

4.3.1. Opis stanja

Jednako pravo na obrazovanje i jednaka dostupnost obrazovanja osnova su za postizanje jednakih mogućnosti za profesionalnu karijeru i za ostvarivanje ličnih potencijala kako muškaraca tako i žena. Ova prava u našoj zemlji garantovana su na svim nivoima školovanja. Ne postoje razlike u školama i školskim predmetima koji su dostupni devojčicama i dečacima. U našem zakonodavstvu nema diskriminatornih rodni odredbi u zakonima koji uređuju oblast obrazovanja, ali nema ni posebne rodne osetljivosti, kako u pogledu sadržaja školskih programa, tako ni što se tiče jezika.

Sprovođenje koncepcije ravnopravnosti u obrazovanju u proteklih 50 godina dovelo je do toga da ne postoji razlika u stopi upisa dečaka i devojčica u osnovnu školu (98,4% dečaka i 98% devojčica pohađa osnovnu školu), te je na osnovnom nivou obrazovanja rodna nejednakost gotovo eliminisana. Razlike u obrazovanju između žena i muškaraca ne postoje ni u pogledu srednje stručne spreme. Na višim nivoima obrazovanja razvija se trend sve većeg učešća ženske omladine, gde procenat studentkinja čak i nadmašuje procenat studenata (50,9% studentkinja prema 47,1% studenata), ali se ova prednost gubi na posle diplomskim studijama (među magistrima nauka ima 32,6% žena, a među doktorima nauka ima ih samo 30,4%).

Nejednakost u obrazovanju zadržala se u nekim manjinskim grupama, jer jedan deo populacije ne uspeva da ostvari zakonom zagarantovano pravo na osnovno obrazovanje, a dostupnost obrazovanja smanjuje se i socijalnim raslojavanjem usled tranzicije. Razlike u obrazovanju kod dečaka i devojčica posebno su vidljive kod romske dece (77,9% dečaka prema 69,7% devojčica), a problema ima i kod dece na selu i kod dece sa smetnjama u razvoju.

Određene razlike u stepenu obrazovanja javljaju se u odnosu na uzrast i područje Republike. Potrebno je istražiti tendenciju da li veći procenat devojaka u odnosu na dečake ne završava ili napušta školovanje, kao i koliko na obrazovanje žena utiče obrazovanje roditelja i podrška porodice. Stepenu obrazovanja je u tesnoj vezi sa zapošljavanjem: među nezaposlenim ženama je najviše nekvalifikovanih (do 40%), a najmanje sa fakultetskom diplomom (4,6%).

Rodna nejednakost ogleda se i u segregaciji obrazovnih profila, gde i dalje preovlađuje tradicionalna podela na "muška" i "ženska" zanimanja. Na fakultetima društvenih nauka i umetničkim fakultetima preovlađuju studentkinje sa približno 65%, na medicinskim fakultetima broj je izjednačen na 50%, dok na tehničkim fakultetima studentkinje učestvuju sa približno 25%. Tradicionalizam u odnosu na rodne uloge uslovljava veću tehničku nepismenost žena, što ih kasnije dodatno marginalizuje na tržištu rada.

U obrazovnim procesima kao nastavnice žene participiraju u velikom broju, pa se čak može reći da je pedagoška profesija u priličnoj meri feminizovana. Ova pojava ne može se smatrati isključivo pozitivnom, jer mogući razlozi leže i u niskoj plaćenosti profesije i pogoršanju radnih uslova zbog opšteg smanjenja nivoa zarada u javnom sektoru. Procenat žena i ovde zavisi od nivoa ustanova kao i od obrazovnih profila, pa je tako među vaspitačicama za predškolski uzrast 95,5% žena, u osnovnim školama među nastavnim osobljem 71,8% žena, dok je na fakultetima među predavačima svega 29,4% žena.

Razlike se javljaju i prema obrazovnim profilima, pa tako na filološkim fakultetima ima 64% žena među predavačima, na pravnim fakultetima ima ih oko 45%, ali na elektrotehničkim fakultetima ne više od 9%, a na mašinskim fakultetima ih je svega 6%. Na čelu svih naših univerziteta do sada je bilo samo šest rektorki (u Beogradu i Novom Sadu). Na čelu Srpske akademije nauka i umetnosti nikada nije bila žena, a među njenim članovima ima ih samo 6%.

Stereotipnim predstavama o rodnim ulogama dobrim delom doprinosi i tradicionalistički sadržaj školskih programa, školskih udžbenika i drugih instruktivnih materijala. Iako u nastavnom gradivu nema diskriminacije, kroz stereotipne sadržaje koji počinju od

bukvara, preko drugih udžbenika, posebno iz društvenih predmeta, provlače se patrijarhalni obrasci i androcentrični modeli koji utiču na formiranje mentaliteta i kroz koje se formiraju anahroni stavovi o rodnoj ravnopravnosti, zbog čega je kasnije teže obezbediti široku podršku javnog mnjenja za potrebne promene u ovoj oblasti.

Od 1990. godine u Republici Srbiji počinje realizacija alternativnih edukativnih programa, među kojima su i ženske studije, odnosno studije roda. Ovi programi organizovani su kao posebni kursevi pri centrima za ženske studije, kao izborni predmeti na redovnim studijama nekih fakulteta, a zatim i kao specijalističke, magistarske i doktorske studije, ali još nema ni jedne visokoškolske ustanove gde bi ovo bila posebna oblast studiranja.

U manjkavosti obrazovnog sistema u pogledu rodne ravnopravnosti mogu se ubrojiti još i nedostatak adekvatnog obrazovanja o reproduktivnom zdravlju, nedovoljno podsticanje devojčica na bavljenje fizičkom kulturom i sportom. Nedostaju i razvijena rodno senzitivna statistika, temeljna istraživanja o sadržaju udžbenika i nastavnih programa, uticaju škole na formiranje rodnog identiteta kao i razvijanje metodologije u ovoj oblasti.

Stvaranje informacionog društva i uvođenje IKT predstavlja novi izazov i otvara prave šanse za razvoj. Budući da će upotreba IKT doneti mnoge promene u svim oblastima života, kao i da će veštine iz IKT postati neophodne za obavljanje svakodnevnih aktivnosti, potrebno je obezbediti ravnomernu dostupnost IKT. Ravnopravnost u informacionom društvu može imati presudan uticaj na budući položaj žena i muškaraca.

4.3.2. Poseban cilj: Uspostavljanje rodne jednakosti i integrisanje rodne perspektive u obrazovanje

Za postizanje potpunog integrisanja principa rodne ravnopravnosti u oblasti obrazovanja, koje je važno i kao polazna osnova za promenu svesti i poimanja rodnih uloga i suzbijanja rodnih stereotipa, potrebno je delovati kroz reformu obrazovanja u nekoliko pravaca, koji podrazumevaju: ostvarivanje potpunog obuhvata ženske dece u školskom sistemu, a naročito devojčica iz višestruko diskriminiranih grupa, kao što su Romkinje, siromašna deca, deca sa posebnim potrebama, seoska deca i drugo; ugrađivanje adekvatnih elemenata u školske programe i uvođenje novih programskih sadržaja vezanih za ovu oblast; eliminisanje stereotipa i predrasuda iz nastavnih programa i udžbenika; izgradnja kapaciteta za oblast rodnih studija i istraživanja, kao i kadrova za izvođenje ove nastave na svim nivoima; povećanje uticaja žena na procese odlučivanja u obrazovanju i podstrek ženama koje se posvećuju naučnom radu.

Pojedinačni cilj 1: Ravnopravan pristup obrazovanju, ujednačavanje zastupljenosti oba pola na svim nivoima obrazovanja i u svim obrazovnim profilima

Da bi se postigli željeni rezultati, potrebno je raditi na podsticanju devojčica ne samo za osnovno i srednje, nego i za fakultetsko školovanje, kao i obezbediti uslove da školovanje ne prekida iz porodičnih razloga. Takođe je potrebno ohrabriti ih prilikom izbora zanimanja, da se opredeljuju kako prema ličnim sklonostima i bez uticaja stereotipa, tako i da imaju jasne informacije o perspektivama u budućoj karijeri.

Aktivnosti

1) Uvođenje mera pozitivne akcije za manje zastupljen pol prilikom konkursa za prijem na studije, programe stipendiranja i prevazilaženje rodni stereotipa prilikom izbora zanimanja

Stimulisati, putem posebnih mera pozitivne akcije za manje zastupljen pol, prevazilaženje rodni stereotipa prilikom izbora zanimanja i upisa u škole i na fakultete, obezbediti posebne stipendije za manje zastupljen pol u školama i na fakultetima, podsticati i na druge načine uključivanje žena u školovanje, obezbediti adekvatnu pomoć za izbor profesionalne orijentacije.

Ovim merama povećaće se broj devojaka na školovanju i podstaci će se da ne napuštaju školovanje; poboljšaće se mogućnosti daljeg napredovanja u životu ukoliko se izbor zanimanja vrši uz profesionalnu procenu ličnih sposobnosti, kao i perspektive pojedinih profesija; smanjiće se jaz i podela na "muška" i "ženska" zanimanja i suzbiti stereotipi vezani za "muške" i "ženske" poslove.

2) Iniciranje podsticajnih mera radi povećanja učešća žena u korišćenju IKT

Pomoći ženama da shvate značaj i neophodnost posedovanja znanja i veština za korišćenje IKT, kao i da se oslobode straha od novih tehnologija. Podstaci otvaranje internet punktova lakše dostupnih ženama. Organizovati seminare i radionice iz IKT za učiteljice i nastavnice u osnovnim i srednjim školama, koje će moći da prenose znanje i veštine IKT na devojčice i druge žene iz lokalnih sredina.

3) Razvijanje sistema doživotnog obrazovanja

Naknadno obrazovanje i učenje tokom celog života, koje treba da postanu deo normalnih obrazovnih procesa, učiniti pristupačnim za žene, i ohrabriti ih da učestvuju u njima. Prilikom organizovanja mreže korišćenja elektronskih infoteka i biblioteka, kao i drugih programa, uzeti u obzir njihovu dostupnost za žene, kako prostorno, tako i vremenski.

4) Promovisanje naučnica i uključivanje rodne perspektive u nauku

Podstaci žene da se bave naukom i naučnim radom; pomoći im da se opredele za naučnu i univerzitetsku karijeru, uvođenjem mera pozitivne akcije za najbolje studentkinje kako bi nastavile sa poslediplomskim studijama, naučnim i istraživačkim radom. Ohrabriti učešće žena na naučnim skupovima, omogućiti im pogodnosti za studijske boravke i usavršavanja. Preporučiti kvote za manje zastupljen pol u radu stručnih i naučnih društava, kao i organizacionih i redakcijskih odbora.

Promovisati proučavanje pitanja roda i položaja žena kroz posebne naučne programe, podsticati uključivanje saznanja o rodni odnosima u različite naučne discipline uključujući sve koji se bave pitanjima roda i jednakih mogućnosti.

Pojedinačni cilj 2: Jačanje kapaciteta obrazovnog sistema uključivanjem rodne perspektive u obrazovanje

Da bi se sprovele reforme u obrazovnom sistemu koje bi dovele do promene od tradicionalističko-patrijarhalnog modela ka modernom poimanju rodne ravnopravnosti i rodni uloga, potrebno je ojačati kapacitete u samom sistemu. Promenom nastavnih programa i sadržaja, obukom nastavnog kadra na svim nivoima, obezbediće se podrška za novu koncepciju uključivanja manje zastupljenog pola u vođenje politike obrazovanja.

Aktivnosti

1) Razvijati rodno senzitivne, antidiskriminatorne i sekularne programske sadržaje i rodno osetljiv jezik na svim nivoima obrazovanja, uključujući i studije roda

Sprovesti rodnu analizu školskih predmeta i školskog gradiva, kako bi se izbegli rodni stereotipi i anahroni pristupi, obogatiti školski program sadržajima koji se odnose na ženski doprinos civilizaciji, naročito kroz istoriju i kulturu. Promovisati koncept rodne ravnopravnosti i značaj ženskih ljudskih prava kroz predmet Građanskog vaspitanja. Uvesti upotrebu rodno osetljivog jezika u školske programe, pokrenuti pitanje standardizacije jezika u institucijama, program za redovne studije roda na zainteresovanim fakultetima i pomoći uključivanje studija roda u sistem visokog školstva.

2) Izraditi programe kontinuirana obuke nastavnog osoblja za uvođenje rodne perspektive u obrazovanje

Obezbediti seminare o rodnoj ravnopravnosti za nastavno osoblje u osnovnim i srednjim školama, kako bi izbegli tradicionalne stereotipe i imali znanja da prenesu novi koncept svojim đacima. Razvijati svest o važnosti neseksističkog predškolskog i školskog obrazovanja i nestereotipnog pristupa rodnim ulogama. Promovisati model rodne ravnopravnost kao jedan od ključnih preduslova za ostvarivanje ljudskih prava i razvoj demokratije.

3) Povećati broj žena na mestima odlučivanja u obrazovnom sistemu i na upravljačkim funkcijama u institucijama obrazovanja

Podstaći veće učešće žena i njihov izbor u različita tela koja donose odluke u sistemu obrazovanja, posebno u visokoškolskim ustanovama gde je njihovo učešće znatno manje nego u osnovnim i srednješkolskim ustanovama; preporučiti mehanizam za obezbeđivanje adekvatne zastupljenosti u naučno-nastavnim većima, na institutima, kao i u Nacionalnom prosvetnom savetu i Nacionalnom savetu za visoko obrazovanje.

4) Izgradnja i uvođenje standarda antidiskriminatornih i rodno osetljivih procedura u obrazovnom procesu; prevencija i suzbijanje seksističkog ponašanja u obrazovnim institucijama

Izraditi kodekse ponašanja za nastavno osoblje i za đake prema standardima poštovanja rodne ravnopravnosti; promovisati model istinskog partnerstva i uzajamnog uvažavanja između devojaka i mladića, koji će pomoći i u promeni rodni stereotipa i uloga i u privatnom životu; organizovati kampanje protiv seksizma, mizoginije i nasilja nad ženama, sankcionisati takvo ponašanje u obrazovnim institucijama.

Pojedinačni cilj 3: Uklanjanje rodni nejednakosti u obrazovanju višestruko diskriminiranih grupa

Nejednakost u obrazovanju posebno pogađa višestruko diskriminirane grupe, u okviru kojih su devojčice ugroženije od dečaka. Ta razlika u obrazovanju i nedostatak adekvatnog školovanja kasnije onemogućava jednake šanse u zapošljavanju, i stvara i produbljuje socijalne razlike kako u odnosu na ostalo stanovništvo, tako i u okviru pomenutih grupa, te znatno povećava rizike za siromaštvo žena među njima. Nedostatak obrazovanja kod ovih žena dovodi i do nepoznavanja njihovih osnovnih ljudskih prava, pa tako i nemogućnosti da ih ostvaruju, i dovodi ih u višestruko neravnopravan položaj u društvu.

Aktivnosti

1) Sprovođenje istraživanja prema polu o uzrocima prevremenog napuštanja školovanja

Neophodno je sprovesti sistematsko i naučno istraživanje o ovom problemu, jer ne postoje pouzdani podaci o osipanju dece iz škola, a taj fenomen ima brojne negativne posledice. Takvo istraživanje bi dalo tačan uvid koja deca iz kojih kategorija su ugrožena, te bi se mogle preduzeti mere da se preventivno deluje na smanjenje ove pojave, što je značajno za obrazovni nivo i mogućnost zapošljavanja ženske dece.

Prilikom prikupljanje podataka razvrstanih po polu u vezi sa obrazovanjem, posebnu pažnju obratiti na moguće razlike u odnosu na urbane i ruralne sredine i etničku pripadnost.

2) Preduzimanje mera pozitivne akcije za prevazilaženje nejednakosti u pristupu obrazovanju i primeni posebnih programa dopunskog obrazovanja

Obezbediti dodatne programe stipendiranja i pomoći za devojčice iz višestruko diskriminiranih grupa, besplatne udžbenike i druga učila; organizovati po potrebi dopunsku nastavu kao pomoć pri savlađivanju gradiva; organizovati kurseve za obrazovanje odraslih žena kako bi nadoknadile propuste u školovanju i stekle kvalifikacije potrebne za zapošljavanje; planirati podsticajne mere prilikom upisa u srednje škole i na fakultete za devojke iz višestruko diskriminiranih grupa.

3) Uklanjanje rodne nejednakosti i iskorenjivanje nepismenosti u Republici Srbiji

Osnovno obrazovanje u Republici Srbiji je obavezno za sve. Ostvarivanje univerzalnog osnovnog obrazovanja jeste i jedan od Milenijumskih ciljeva razvoja u Republici Srbiji, da bi do 2015. godine svi dečaci i devojčice trebalo da imaju osnovno obrazovanje. Među nepismenima u Republici Srbiji ima 51,68% žena, a postoje velike razlike u odnosu na starosne kategorije i u odnosu na gradske i seoske sredine. Potrebno je obezbediti dodatne programe opismenjavanja, naročito za žene preko 50 godina starosti, za Romkinje i za žene iz nerazvijenih seoskih područja.

4) Povećanje broja žena osposobljenih za primenu IKT, posebno u manje razvijenim i seoskim sredinama

Ohrabriti žene, posebno Romkinje, seoske žene i starije žene, da koriste IKT. Organizovati kurseve za upotrebu IKT za žene iz višestruko diskriminiranih grupa; obezbediti odgovarajuću opremu za pristup IKT u njihovoj sredini, posebno u ruralnim sredinama, kao i pristup za žene sa posebnim potrebama. Obezbediti dostupnost udžbenika i literature za IKT, a razmotriti i povoljnije uslove za nabavku ličnih računara za žene iz ovih kategorija.

Nosioci aktivnosti:

Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo prosvete, Ministarstvo omladine i sporta, Ministarstvo za telekomunikacije i informaciono društvo, pokrajinski organi i organi jedinica lokalne samouprave, udruženja.

Rok: Kontinuirano.

4.4. Poboljšanje zdravlja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti u zdravstvenoj politici

4.4.1. Opis stanja

Poslednje decenije dvadesetog veka stanovništvo Republike Srbije bilo je izloženo ekonomskoj krizi, ratnim dejstvima na prostorima bivše Jugoslavije, populacionim gubicima, sankcijama i NATO bombardovanju, što su sve faktori visokog rizika po zdravlje stanovništva. Zdravstveno stanje su ugrožavali i rašireni rizični stilovi ponašanja, nemar prema životnoj sredini i njeno zagađenje, siromaštvo i nezaposlenost kao posledice dugotrajne ekonomske krize.

Zbog istih faktora, došlo je i do krize u sistemu zdravstvene zaštite stanovništva, tako da su na žene delovali i dodatni specifični faktori rizika, usled njihovog povećanog opterećenja i odgovornosti, pri čemu je teret brige i staranja o bolesnima prebačen uglavnom na njih. Sa različitim pojavama korupcije u zdravstvu, nejednakost u ostvarivanju prava na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu posebno je pogađala žene iz višestruko diskriminiranih grupa.

Hronične masovne nezarazne bolesti, kao što su kardiovaskularni problemi, maligni tumori, bolesti ishrane i metabolizma, opstruktivne bolesti pluća, povrede, trovanja i poremećaji mentalnog zdravlja već duži period dominiraju u nacionalnoj patologiji ženskog zdravlja. Među uzrocima umiranja žena na prvom mestu su bolesti srca i krvnih sudova, od kojih umire 60,8% žena, a zatim maligne bolesti kao uzrok smrti 16% žena. Slede bolesti žlezda sa unutrašnjim lučenjem, ishrane i metabolizma, bolesti sistema za disanje, organa za varenje i posledice delovanja spoljnih faktora. Među bolesnicima od HIV/AIDS sindroma je približno trećina žena.

Zdravstveno stanje žena je dodatno ugroženo i trudnoćom, porođajem, materinstvom s jedne, i ekonomskom zavisnošću i neodgovarajućim merama bezbednosti i zdravlja na radu, u saobraćaju i kod kuće, sa druge strane. 21% žena izloženo je stalnom stresu. Kao dodatni faktor loše utiču i rizični stilovi ponašanja, koji uključuju pušenje koje je rašireno kod 33,6% žena, nepravilna ishrana koja dovodi do gojaznosti i drugih poremećaja, kao i nedovoljna fizička aktivnost, pošto se manje od 25% žena bavi

rekreacijom ili sportom. Žene ne poklanjaju dovoljnu pažnju prevenciji, jer na primer svega 6,3% žena godišnje poseti ginekologa, učestalost abortusa je veoma visoka, a korišćenje kontraceptivnih sredstava nisko.

Bar dva osnovna uzroka umiranja i razboljevanja žena (kardiovaskularne i maligne bolesti) mogu se sprečiti merama primarne prevencije (promocija zdravlja, razvijanje zdravih stilova života i dr.) i merama sekundarne prevencije (rano otkrivanje bolesti, naročito bolesti reproduktivnih organa, i dr.) Zato u programima zdravstvene zaštite žena prioritet treba dati merama promocije zdravlja i prevencije bolesti.

Mora se obratiti posebna pažnja na procene zdravstvenih potreba žena, a naročiti problem predstavlja očuvanje zdravlja žena iz višestruko diskriminiranih grupa. Stoga glavni principi treba da budu postizanje pravednosti, odnosno društveni model koji će uključiti mere i aktivnosti za smanjenje nejednakosti u zdravlju; poštovanje različitosti, budući da se potrebe svake žene razlikuju zavisno od faktora kao što su socijalno-ekonomski i kulturni milje, religija, životno doba, fizičke i mentalne sposobnosti, seksualni identitet; povećanje dostupnosti kako bi žene ostvarile prava u pogledu usluga odgovarajućih službi i informacija, u sredini koja bi trebalo da prepozna njihove potrebe i obezbedi privatnost, poverljivost informacija i saglasnost za sve intervencije koje se odnose na njihovo zdravlje; holistički pristup koji podrazumeva sveukupnost fizičkih, psihičkih i socijalno-ekonomskih aspekata zdravlja tokom celog života i integrisan pristup svih relevantnih društvenih faktora u planiranju i primeni mera i aktivnosti namenjenih očuvanju i unapređivanju zdravlja žena.

4.4.2. Poseban cilj: Očuvanje i unapređivanje zdravlja žena i ostvarivanje rodne ravnopravnosti u zdravstvenoj politici

Da bi se postigli željeni rezultati u pogledu zdravstvenog stanja ženske populacije, a što je posebno važno i zbog potrebe da se omogući povećanje nataliteta u Republici Srbiji, mora se raditi i na primarnoj i na sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti, a mora se raditi i na promociji zdravih stilova života, bavljenja rekreacijom i drugim fizičkim aktivnostima, kao i na razvoju ženskog sporta. Potrebno je obezbediti aktivno učešće žena u odlučivanju o sopstvenom zdravlju, odnosno planiranju, obezbeđivanju i preispitivanju zdravstvenih usluga što je neobično važno za stvaranje kvalitetnog, pravednog i odgovornog sistema zdravstvene zaštite. Zato je potrebno obezbediti ženama pristup pouzdanim i tačnim informacijama i ravnopravno učešće u telima koja odlučuju o razvoju zdravstvene politike.

Pojedinačni cilj 1: Očuvanje i unapređivanje opšteg zdravlja žena

Opšte zdravlje ženske populacije jeste suštinsko pitanje i elementarni uslov za kvalitet života žena. Žensko zdravlje odražava se na ukupno zdravlje stanovništva i na njegovu dobrobit, a posebno je važno i za populacionu politiku. Zato se mora obezbediti kako primarna tako i sekundarna zdravstvena zaštita, odnosno prevencija, mreža savetovališta i osnovnih zdravstvenih usluga, a zatim i posebni, specifični i visoko-specijalistički tretmani.

Aktivnosti

1) Prevencija i smanjivanje faktora rizika po zdravlje žena

Pripremiti programe za prevenciju i smanjivanje faktora rizika kao što su pušenje, nepravilna ishrana i fizička neaktivnost; promovisati pravilan način ishrane redovno bavljenje fizičkim aktivnostima; raditi na prevenciji i ranom otkrivanju šećerne bolesti; obezbediti uslove za sigurno materinstvo i smanjivanje stope maternalne smrtnosti.

2) Prevencija zloupotreba droga, alkohola i lekova

Promovisati principe zdravog života kroz sredstva javnog informisanja i u školama; voditi redovne kampanje protiv pušenja, konzumiranja alkohola i opojnih droga; smanjiti stopu alkoholizma i procenat osoba ženskog pola među registrovanim narkomanima; smanjivati zloupotrebu lekova i podsticati redovno bavljenje fizičkim aktivnostima; napraviti programe socijalne i psihološke podrške za žene koje zloupotrebljavaju droge, alkohol i lekove.

3) Unapređenje mentalnog i emocionalnog zdravlja, uključujući i posebne programe namenjene adolescentkinjama

Formirati programe za podršku i očuvanje emocionalnog i mentalnog zdravlja žena, uključujući i adolescentkinje; razviti mrežu dostupnih savetovališta, SOS telefona, kao i grupa za uzajamnu pomoć i solidarnost; napraviti programe socijalne i psihološke podrške mentalno obolelim ženama.

4) Podsticanje razvoja i jačanje grupa samopomoći za osnaživanje žena za preuzimanje odgovornosti za sopstveno zdravlje

Podstaci organizovanje i rad grupa samopomoći za osnaživanje žena u preuzimanju odgovornosti za sopstveno zdravlje; ustanoviti bazu podataka o udruženjima građana koje se bave ovim aktivnostima; organizovati grupe za razmenu iskustava i podršku u toku lečenja i tokom oporavka od bolesti; omogućiti veće učešće žena u formulisanju programa i projekata na nivou lokalne zajednice.

Pojedinačni cilj 2: Obezbeđivanje dostupnosti kvalitetne zdravstvene zaštite za žene, posebno za žene iz višestruko diskriminiranih grupa

Prepoznavanje različitosti potreba žena s obzirom na okolnosti u kojima žive jeste suštinsko kada se radi o uvažavanju nejednakosti u okviru zdravlja i dobrobiti žena. Zdravstvene službe i programi namenjeni ženskoj populaciji i njihovoj dobrobiti moraju da budu adekvatni i da osiguraju prihvatanje i razumevanje društva i zajednice uzimajući u obzir starosnu dob, uslove života, kulturu, ograničenja i seksualnost.

Aktivnosti

1) Prilagođavanje službe primarne zdravstvene zaštite potrebama korisnika

Razviti odgovarajuću mrežu službe primarne zaštite kako bi bila podjednako dostupna svim korisnicama; pojednostaviti procedure korišćenja zdravstvenih usluga i prilagoditi radno vreme, raspored ambulanti i ostalih zdravstvenih ustanova kako bi odgovorilo na različite potrebe korisnika; organizovati sistem savetovališta, telefonskih i *on-line* savetovališta za pružanje saveta i informacija o zdravstvenim problemima.

Formirati mobilne timove za rano otkrivanje oboljenja i stanja kod Romkinja, izbeglih i interno raseljenih žena, žena u seoskim sredinama i udaljenim područjima; edukovati ove žene o važnosti očuvanja sopstvenog zdravlja i njihovim pravima i mogućnostima u okviru zdravstvenog sistema; raditi na poboljšanju životnih uslova i standarda opšte higijene kod žena koje imaju otežane uslove za to.

2) Obezbeđivanje dostupnosti kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti višestruko diskriminiranih grupa

Izvršiti tehničku adaptaciju objekata u cilju nesmetanog pristupa zdravstvenim ustanovama žene sa invaliditetom, uključujući i prilagođenost toaleta za korišćenje. Opremiti posebne ginekološke ordinacije sa specijalnim stolovima u većim zdravstvenim ustanovama; ubrzati nabavku i dobijanje savremenih sprava i pomagala za žene sa invaliditetom i omogućiti njihovu češću zamenu za nova.

3) Zakonsko uređivanje mehanizama za ostvarivanje, poštovanje i zaštitu ljudskih prava i prava pacijentkinja

Obezbediti u celokupnom sistemu zdravstvene zaštite poštovanje prava žena na privatnost i poverljivost informacija, i pravo na slobodno odlučivanje o medicinskim procedurama i intervencijama koje se odnose na njeno zdravlje; edukovati zdravstvene radnike o pravima pacijenata, obezbediti dostupnost usluga zaštitnika prava pacijenata; obezbediti informacije o pravima pacijenata oglašavanjem na vidnim mestima u zdravstvenim ustanovama, štampanjem materijala i objavljivanjem tih informacija u medijima.

Pojedinačni cilj 3: Unapređivanje reproduktivnog zdravlja žena

Oboljenja reproduktivnih organa i seksualno prenosive bolesti čine 20% bolesti kod žena. Reproductivno i seksualno zdravlje je važno za svaku osobu u svakom periodu života.

Aktivnosti

1) Organizovanje ranog otkrivanja karcinoma grlića materice i dojke

Organizovati redovne i sistematske zdravstvene preglede i učiniti dostupnim testove za rano otkrivanje ovih bolesti; voditi javne kampanje za objašnjavanje važnosti za sprovođenje preventivnih mera i značaj ranog otkrivanja malignih oboljenja za uspeh u lečenju istih.

2) Obezbeđivanje kvalitetne usluge za planiranje porodice i lečenje neplodnosti, smanjivanje učestalosti abortusa i promocija bezbednijih metoda za planiranje porodice, smanjivanje maloletničkih trudnoća i maternalne smrtnosti

Obezbediti dostupna i sigurna kontraceptivna sredstva i povećati procenat žena koje ih koriste; primenjivati najsavremenije metode za lečenje neplodnosti, uključujući i veštačku oplodnju; razvijati savetovališta za reproduktivno zdravlje, posebno mladih i

adolescenata u kojima bi oni sticali znanje i veštine za bezbedan seks i odgovorno roditeljstvo.

3) Prevencija rizičnog seksualnog ponašanja i smanjivanje učestalosti seksualno prenosivih infekcija; osnaživanje mladih za odgovoran odnos prema seksualnosti i reproduktivnom zdravlju; promovisanje rodni odnosa i seksualnog zdravlja zasnovanih na uzajamnom poštovanju, jednakosti i odgovornosti

Voditi javne kampanje o potrebi zaštite i korišćenju kontracepcije, a posebno kondoma kao načina prevencije pojave seksualno prenosivih infekcija; stimulisati osnivanje i korišćenje službi, baziranih na IK tehnologijama, za dobijanje saveta i informacija o zdravstvenim problemima; organizovati predavanja o planiranju porodice i odgovornom odnosu prema seksualnosti; podsticati mlade da razvijaju uzajamne odnose na bazi istinskog partnerstva i uzajamnog poštovanja.

4) Promovisanje humanijeg pristupa porođaju i obezbeđivanje sigurnog materinstva

Uvoditi nove savremene metode i tehnike u postupak porođaja, sa ciljem eliminisanja zastarelih bolničkih protokola i razvojem zdravstvenih ustanova prijateljski orijentisanih prema majci i bebama, smeštajem novorođenčeta pored majke tokom boravka u bolnici. Dati mogućnost za prisustvo partnera na porođaju, razvijati alternativne pristupe porođaju kao što su ambulantni porođaj i porođaj kod kuće, organizovati vežbe za bezbolni porođaj. Formulirati programe za edukaciju majki i očeva i staratelja o adekvatnim načinima brige i staranja o deci.

5) Pобољшanje kvaliteta života žena u menopauzi

Obezbediti ženama u menopauzi korišćenje odgovarajućih programa i usluga sa terapijom koja olakšava njihove tegobe i sanira posledice po zdravlje, kao što su osteoporoza, psihičke tegobe, kardiovaskularne tegobe i drugo.

Pojedinačni cilj 4: Jačanje kapaciteta zdravstvene zaštite uvođenjem rodne dimenzije u sistem

Aktivno učestvovanje u planiranju, obezbeđivanju i preispitivanju zdravstvenih usluga neobično je važno za stvaranje kvalitetnog, pravednog i odgovornog sistema zdravstvene zaštite. Razvijanje partnerstva između žena i davalaca zdravstvenih usluga.

Aktivnosti

1) Razvijanje istraživanja, dokumentacije i statistike o ravnopravnosti polova u oblasti zdravlja i uključivanje rodno senzitivnog znanja i novih saznanja iz oblasti ženskog zdravlja

Sprovesti vođenje rodno razvrstanih evidencija i prikupljanje podataka iz zdravstvenih institucija; podstaći istraživanja, procene i evaluacije koje prepoznaju različita iskustva i specifične potrebe žena, kako bi se obezbedile na njima zasnovane delotvorne zdravstvene usluge za žene.

2) Kontinuirana obuka zdravstvenih radnika za uvođenje rodne dimenzije u zdravstvenu praksu i promovisanje Evropske povelje o pravima pacijenata

Uspostaviti edukaciju zdravstvenih radnika o rodnoj ravnopravnosti i o adekvatnom postupanju koje obezbeđuje poštovanje rodne ravnopravnosti; ugrađivati moderna saznanja iz nauke o rodu u nastavne programe za zdravstvene radnike.

3) Uključivati rodnu dimenziju u profesionalne i etičke kodekse i uvođenje rodno senzitivnih zdravstvenih procedura

Uvažavati naučno zasnovane rodne analize u oblasti medicinskih i srodnih nauka, naučnih znanja o različitim potrebama korisnica i poštovanje razlika između i unutar rodova; ugraditi obavezno poštovanje rodne dimenzije u sve zdravstvene procedure i pripremiti rodno senzitivne elemente za sve kodekse iz oblasti zdravstva.

4) Uključivati rodni aspekt u formiranje jedinstvenog informacionog sistema u oblasti zdravlja

Ustanoviti bazu podataka o svim zdravstvenim ustanovama koje pružaju usluge namenjene ženama, kao i bazu podataka o udruženjima koja realizuju projekte i programe u oblasti zdravstvene zaštite žena na osnovu koje bi se stekao uvid u aktivnosti javnog i civilnog sektora i ostvarila bolja koordinacija u realizaciji i finansiranju njihovih aktivnosti.

Pojedinačni cilj 5: Povećanje učešća žena u odlučivanju o zdravstvenoj politici

Povećanje učešća žena u kreiranju zdravstvenih programa i odlučivanju o zdravstvenoj politici, predstavlja put ka ugradnji specifičnih ženskih potreba i interesa u sistem zdravstvenih usluga. Uspostavljanje mehanizama za uključivanje i podršku udruženja, posebno ženskih, profesionalnih grupa i drugih tela koji rade na poboljšanju zdravlja žena u procese donošenja odluka i kreiranje programa i aktivnosti namenjenih unapređivanju zdravlja žena, obezbeđuje adekvatno uvažavanje rodni aspekata u oblasti zdravstva.

Aktivnosti

1) Povećanje učešća žena na rukovodećim mestima i u upravljačkim telima zdravstvenih ustanova i uvođenje procedura koje obezbeđuju učešće u odlučivanju o zdravstvenoj zaštiti na svim nivoima

Podstaci veće učešće žena i njihov izbor u različita tela koja donose odluke u zdravstvenom sistemu. Podržati žene da napreduju i ostvare karijeru u medicinskim naukama i medicinskim ustanovama; povećati procenat žena specijalizanata i žena na rukovodećim položajima u državnim i privatnim zdravstvenim institucijama

2) Podsticanje multisektorskog pristupa i uključivanje udruženja, profesionalnih organizacija i zdravstvenih ustanova u kreiranje zdravstvene politike

Razvijati multisektorski pristup i podsticati saradnju sa svim relevantnim činiocima koji odlučuju o ženskom zdravlju. Razviti mrežu udruženja čiji bi zadatak bio poboljšanje koordinacije i saradnje u domenu ženskog zdravlja i prava žena.

Pojedinačni cilj 6: Povećanje učešća žena u sportskim aktivnostima, omasovljavanje ženskih sportskih organizacija i davanje ravnopravnog značaja ženama u sportu

U omasovljavanju fizičke kulture, ženski sport ima ključno mesto. Bavljenje sportom radi rekreacije obezbeđuje očuvanje fizičke kondicije i dobrog zdravlja, a postizanje vrhunskih rezultata u sportu promoviše žene kao uspešne i sposobne. Stoga je veoma važno da se sa redovnim upražnjavanjem adekvatnih fizičkih aktivnosti počne u najranijem dobu, radi pravilnog rasta i razvoja devojčica, kao i da se te aktivnosti održe što duže i u poznijem životnom dobu, radi očuvanja zdravlja i vitalnosti.

Aktivnosti

1) Promocija sporta, rekreacije i fizičkih aktivnosti žena kao poželjnog modela života korisnog po zdravlje

Promovisati putem sredstava javnog informisanja i javnih kampanja bavljenje sportom kao poželjan model za zdrav život; obezbediti uslove za bavljenje sportom, rekreativnim i fizičkim aktivnostima pri školama i u lokalnim sredinama; otvarati male sportsko-rekreativne centre dostupne svim zainteresovanim ženama; edukovati instruktore za rekreativno i za terapeutsko vežbanje.

2) Izjednačavanje uslova za bavljenje sportom (masovnim i vrhunskim) i jednako vrednovanje sportskih rezultata žena i muškaraca

Podržati osnivanje i rad ženskih klubova i ženskih sekcija u sportskim društvima; izjednačiti uslove za treniranje i za takmičenje sportista i sportistkinja; izjednačiti nagrade i vrednovanje rezultata u muškom i ženskom sportu; popularisati u medijima i za širu javnost ženski sport, sportske manifestacije i takmičenja u kojima učestvuju žene; promovisati sportove pogodne za žensko zdravlje i za pravilan fizički razvoj devojčica.

3) Obezbeđivanje ravnopravne zastupljenosti žena na svim pozicijama odlučivanja u sportu i u sportskim organizacijama

Propisati učešće pripadnika manje zastupljenog pola u sportskim savezima, komitetima i upravnim odborima, a po uzoru na dokumenta Međunarodnog olimpijskog komiteta; povećati procenat zastupljenosti žena u upravama sportskih društava i klubova; obezbediti adekvatno učešće žena u donošenju odluka o razvoju ženskog sporta; podstaći žene da se bave trenerskim i drugim aktivnostima vezanim za sportske delatnosti.

Nosioci aktivnosti:

Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo omladine i sporta, pokrajinski organi, organi jedinica lokalne samouprave i udruženja.

Rok: Kontinuirano.

4.5. Prevencija i suzbijanje nasilja nad ženama i unapređenje zaštite žrtava

4.5.1. Opis stanja

Nasilje nad ženama je rezultat neravnoteže moći između žena i muškaraca koja dovodi do ozbiljne diskriminacije žena, i u okviru društva i u okviru porodice. Ono predstavlja kršenje ljudskih prava, čija sama priroda lišava žene njihove mogućnosti da uživaju osnovne slobode, često ostavlja žene ranjivim za dalje zlostavljanje i predstavlja veliku prepreku u prevazilaženju neravnopravnosti između muškaraca i žena u društvu.

Nasilje prema ženama je svaki akt rodno zasnovanog nasilja, koji rezultira ili može da ima za posledicu fizičku, psihičku ili seksualnu povredu ili patnju žene, uključujući pretnje takvim radnjama, ograničenje ili proizvoljno lišenje slobode, bez obzira da li se dešava u sferi javnog ili privatnog života. Nasilju su posebno izložene žene iz marginalizovanih i višestruko diskriminiranih grupa (Romkinje, žene sa invaliditetom, izbegle i raseljene žene, žrtve rata, žene koje žive u istopolnim zajednicama, žene sa psihički izmenjenim ponašanjem, žene zavisne od alkohola, droge i medikamenata, žene sa HIV/AIDS virusom, hronične bolesnice, migrantkinje, siromašne žene, ženska deca, starice, žene iz seoskih sredina i druge višestruko diskriminirane grupe).

Zbog razornih posledica koje izaziva, nasilje nad ženama jedna je od osnovnih prepreka za harmoničan, human i demokratski razvoj društva. Proteklih decenija donet je niz međunarodnih dokumenata i preporuka, kojima se ukazuje da je dužnost države da jasno definiše pojedine oblike nasilja nad ženama, i da izgradi efikasne i delotvorne instrumente za zaštitu žena od nasilja, da zaštiti pravo na život, slobodu i ličnu sigurnost žena; da spreči nasilje, bez obzira gde se ono događa, a da ženama koje su preživle nasilje pruži sveobuhvatnu pravnu zaštitu, socijalnu i ekonomsku pomoć i podršku radi izlaska iz situacije nasilja i ublažavanja štetnih posledica koje je ono izazvalo.

Ne postoje precizni podaci o obimu i rasprostranjenosti nasilja nad ženama u našoj zemlji. Većina podataka obezbeđena je zahvaljujući istraživanjima nevladinog sektora i oni pokazuju da je ovaj vid nasilja veoma raširen, čemu su, pored patrijarhalnog odnosa među polovima, doprineli i teška ekonomska kriza, izbegništvo, raseljavanje, ratno okruženje, kao i procesi retradicionizacije. Najčešći vidovi nasilja nad ženama u Srbiji su nasilje u porodici ili partnerskom odnosu, seksualno nasilje nad ženama i trgovina ženama.

Prema ovim istraživanjima, skoro svaka druga žena doživi neki oblik psihičkog nasilja u porodici, svaka treća žena doživi fizički napad od nekog člana porodice, dok se svakoj četvrtoj pretili nasiljem. U preko 92% slučajeva počinitelj je bio suprug ili partner sa kojim žena jeste ili je bila u braku ili partnerskoj zajednici. Porodično nasilje, osim široke rasprostranjenosti, karakterišu još i dugotrajnost i kontinuitet u ispoljavanju.

Lično iskustvo seksualnog zlostavljanja ili uznemiravanja pretrpela je svaka osma adolescentkinja, a dve trećine njih opisalo da je su im poznati slučajevi iz neposredne okoline. Kako je u istraživanjima veliki procenat žena koje odbijaju da odgovore na pitanja, i kako su evidencije koje se vode u ustanovama za to zaduženim često nepotpune, može se sa sigurnošću reći da je "tamna brojka", odnosno obim nasilja koje nije prijavljeno ni evidentirano, i veća.

Poslednjih godina došlo je do pozitivnih pomaka na zakonodavnom planu, donošenjem Krivičnog zakonika i Porodičnog zakona, kao i Ustava Republike Srbije iz 2006. godine, ali i dalje postoje ozbiljni problemi i nedostatak kapaciteta za primenu zakonskih propisa i drugih mera. Kaznena politika prema počiniocima nasilja je blaga, i postoji velika neujednačenost u primeni zakonskih propisa. Još uvek nije dovoljno razvijen adekvatan sistem za sprečavanje nasilja i za pružanje odgovarajuće psihosocijalne i pravne pomoći i podrške ženama žrtvama nasilja. Posebni problemi izraženi su u prevenciji i zaštiti od nasilja nad pripadnicama višestruko diskriminiranih grupa, koje imaju povećan rizik od viktimizacije.

Trgovina ženama i decom, kao oblik organizovanog kriminala, višeslojan je i kompleksan socijalni problem, koji zahteva primenu sveobuhvatnih i efikasnih mera na planu prevencije i suzbijanja. U ovoj oblasti, u institucijama sistema, došlo je do multisektorskog povezivanja, ali je potrebno pojačati napore i formirati preciznije kriterijume za identifikaciju žrtava, i osnažiti aktivan pristup.

Sistem zaštite žena od nasilja organizovan je preko resornih ministarstava, u kojima su neposredno angažovani centri za socijalni rad, policija, sudovi i tužilaštva, kao i zdravstvene ustanove. Uprkos pozitivnim pomacima, glavni problemi u sistemu su nedostatak kapaciteta, međusobna nepovezanost i nepostojanje ujednačenih standarda postupanja. Podršku ženama žrtvama nasilja još uvek pretežno obezbeđuju udruženja, a nedostaju programi za prevazilaženje trauma i oporavak žrtava, kao i programi rehabilitacije, odnosno resocijalizacije za žrtve, da bi im se omogućio normalan i samostalan život, kao i programi mera za počinioce, kako bi se prevaspitali i prestali nasilno da se ponašaju.

Iako se nasilju nad ženama daje sve više prostora u sredstvima javnog informisanja, najčešće preovlađuje senzacionalistički pristup, nema poštovanja privatnosti i dostojanstva žrtve, a rodna dimenzija nasilja je marginalizovana. Udruženja su vodila niz kampanja protiv nasilja, sa ciljem da informišu širu javnost o ovom problemu, da pozovu državu na odgovorno delovanje, i da osnaže žene u korišćenju svojih prava. Neophodno je da se obezbedi promena javne svesti, široka podrška javnog mnjenja za borbu protiv svih oblika nasilja i da se nasilje učini društveno neprihvatljivim u svakom pogledu.

Neophodan element u borbi protiv nasilja nad ženama je saradnja svih činilaca koji imaju udela i mogu doprineti uspehu u ovoj oblasti. Potrebno je sprovoditi multisektorski pristup i uspostaviti povezanost između relevantnih institucija i na nacionalnom i na lokalnom nivou, a potrebno je postići blisku saradnju sa civilnim sektorom, odnosno udruženjima.

4.5.2. Poseban cilj: Prevencija i suzbijanje svih vidova nasilja nad ženama i obezbeđivanje sveobuhvatnog sistema zaštite za žene žrtve nasilja

Da bi se obezbedio uspeh u prevenciji i suzbijanju nasilja nad ženama, mora se pristupiti, kako unapređivanju normativnog okvira i njegovom usaglašavanju sa potrebnim međunarodnim standardima, tako i jačanju kapaciteta sistema zaštite žrtava od nasilja i umrežavanju svih organizacija koje se time bave, a zatim izvršiti reformu u prikupljanju podataka i vođenju dokumentacije, sprovođenju istraživanja i analiza. Posebna pažnja potrebna je kako bi se postigla promena javne svesti i obezbedila javna podrška u osudi svake vrste nasilja.

Pojedinačni cilj 1: Unapređivanje normativnog okvira zaštite od nasilja nad ženama

Prvi uslov za uspešnu borbu protiv nasilja nad ženama jeste dobar normativni okvir, odnosno odgovarajuća legislativa. U ovoj oblasti postoji niz međunarodnih standarda, opredeljenja i polazišta, koji se moraju ugraditi u naš zakonodavni sistem. Mora se takođe obezbediti dosledna primena i u inkriminisanju i u kažnjavanju nasilja nad ženama, kao i praćenje rezultata kaznene politike.

Aktivnosti

1) Usvajanje Nacionalne strategije za borbu protiv nasilja nad ženama, koja uključuje posebne mere za višestruko diskriminisanu grupu

Sačiniti sveobuhvatnu strategiju za borbu protiv nasilja nad ženama u okviru koje bi se definisale kako mere prevencije, tako i mere zaštite za žrtve i sankcija za počinioce; obezbediti posebne mere kao što su zakonska pravila, mehanizmi i procedure, koji su prilagođeni pojedinim vidovima nasilja, i ustanoviti posebna i efikasna rešenja za zaštitu žena koje pripadaju višestruko diskriminisanim grupama.

2) Donošenje zakona kojima se uređuje zaštita žena od nasilja

Razmotriti potrebu za donošenjem zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Preispitati kaznenu politiku i zaprećene kazne i drugih mera u odnosu na počinioce nasilja. Poboľjšati rešenja u Zakonu o radu, radi zaštite od nasilja na radnom mestu i zlostavljanja; usaglasiti odredbe zakona sa prihvaćenim međunarodnim standardima.

3) Analizirati efekte primene propisa kojima se uređuje zaštita žena od nasilja

Napraviti analizu primene Porodičnog zakona i mera zaštite predviđenih ovim zakonom; utvrditi nadležnost i proveriti efikasnost mehanizama zaduženih za praćenje stanja u ovoj oblasti; analizirati kaznenu politiku u ovoj oblasti i razlike u primeni zakonskih propisa kako po tipu institucija, tako i prema regionima; sačinjavati redovne periodične izveštaje o ovom pitanju; uvesti sistem nezavisnog praćenja ove prakse od strane civilnog društva.

Pojedinačni cilj 2: Jačanje kapaciteta sistema zaštite žena od nasilja

Neposrednim nosiocima sistema zaštite, odnosno centrima za socijalni rad, policiji, tužilaštvu i sudovima, i zdravstvenim institucijama moraju se obezbediti odgovarajući kapaciteti za rad, zato što, ukoliko bilo koji od ovih segmenata ne funkcioniše u skladu

sa svojim ovlašćenjima, nije moguće uspostaviti zaštitu ni u jednom konkretnom slučaju. Potrebno je ravnopravno uključiti civilni sektor u sistem zaštite, a posebnu pažnju treba obratiti na mere prevencije, mere rehabilitacije i resocijalizacije, kao i na zaštitu višestruko diskriminiranih grupa.

Aktivnosti

1) Izrada i usvajanje objedinjenog protokola o postupanju u slučajevima nasilja prema ženama u ustanovama socijalne zaštite, zdravstvenim, vaspitnim i obrazovnim ustanovama, u policiji i pravosuđu

Utvrđiti iste standarde profesionalnog rada za sve zaposlene u institucijama socijalne zaštite; prikupiti sve postojeće protokole za postupanje u slučajevima nasilja nad ženama i na osnovu toga doneti jedinstveni obavezujući protokol i obezbediti odgovarajuće mehanizme za njegovu doslednu primenu.

2) Kontinuirana obuka zaposlenih u pravosuđu, policiji, zavodima za izvršenje zavodskih sankcija, socijalnim, zdravstvenim, vaspitnim i obrazovnim ustanovama i u sredstvima javnog informisanja

Organizovati stalnu i temeljnu edukaciju, uključujući i specijalizaciju, zaposlenih u institucijama zaštite, kako bi se obezbedilo adekvatno postupanje u slučajevima nasilja; obezbediti odgovarajuće prosvetne kadrove da se edukacija o nedopustivosti nasilja uvede u obrazovni sistem; pripremiti kodeks za izveštavanje sredstava javnog informisanja o slučajevima porodičnog nasilja.

3) Uspostavljanje i jačanje saradnje između institucija koje se bave ženama žrtvama nasilja na različitim nivoima vlasti

Uspostaviti mreže svih institucija koje se bave nasiljem nad ženama na lokalnom nivou i utvrditi način međusektorske saradnje; uspostaviti koordinaciju i nadgledanje ovih službi od strane resornog ministarstva, uz odgovarajuću saradnju sa drugim relevantnim ministarstvima.

4) Povećanje dostupnosti sistema zaštite ženama žrtvama nasilja, posebno iz višestruko diskriminiranih grupa

Formirati specijalizovane timove za pojedine vidove nasilja, povećati broj skloništa i službi za psiho-socijalnu i pravnu podršku; obezbediti njihovu dostupnost svim ženama bez diskriminacije; sprovoditi sistematsko informisanje javnosti o sistemu zaštite žena od nasilja, kako bi žene mogle da koriste svoja prava, kako bi se uspostavilo poverenje u institucije zaštite i kako bi žene znale gde i od koga da zatraže pomoć.

Pratiti mogućnosti za dostupnost skloništa, a takođe i kriterijume za prihvatanje žrtava nasilja koji se koriste u sigurnim kućama kako ne bi došlo do diskriminacije Romkinja i pripadnica drugih osetljivih grupa.

5) Obezbeđivanje budžetskih sredstava za funkcionisanje sistema zaštite žena od nasilja

Sprovesti istraživanje o budžetskim implikacijama nasilja nad ženama, uključujući sve ekonomske faktore. Odrediti tip i obim zaštite koja bi bila obavezno pokrivena budžetskim sredstvima. Zakonski regulisati namenu posebnih sredstava (od igara na sreću, prodaje akcizne robe, naftnih derivata i slično) za zaštitu i oporavak žrtava nasilja.

6) Uspostavljanje i jačanje saradnje između relevantnih državnih organa i udruženja

Uspostaviti i definisati saradnju između službi zaduženih za zaštitu žena od nasilja i udruženja, naročito ženskih, koja se bave podrškom žrtvama nasilja; održavati zajedničke sastanke i savetovanja o pitanjima nasilja nad ženama, na kojima bi se diskutovalo o merama i rezultatima i dogovarale buduće aktivnosti.

Pojedinačni cilj 3: Sprovođenje istraživanja i unapređenje dokumentacije i statistike

Sprovođenje sveobuhvatnih i sistematskih istraživanja i prikupljanje podataka o rasprostranjenosti nasilja u porodici jeste neophodan uslov za pripremanje i sprovođenje delotvornih zakonskih i političkih mera za njegovu prevenciju i za zaštitu žrtava. Potrebno je imati saznanja o obimu, uzrocima i posledicama raznih vidova nasilja, kao i o učinku zaštitnih i preventivnih mera. Potrebno je, takođe, definisati metodologiju i istraživačku infrastrukturu, koja će omogućiti saradnju i uporedne analize u ovoj oblasti.

Aktivnosti

1) Organizovanje i sprovođenje naučnih istraživanja o nasilju nad ženama i sistemu zaštite žena od nasilja

Obezbediti podršku kvantitativnim i kvalitativnim istraživanjima i to na nacionalnom reprezentativnom uzorku; sprovesti anketu o viktimizaciji, o preovlađujućim oblicima nasilja nad ženama i o faktorima koji su povezani sa nasiljem; sprovesti istraživanje o svim posledicama nasilja; obratiti posebnu pažnju na istraživanja u ovoj oblasti vezana za višestruko diskriminisane grupe.

2) Unapređivanje sistema prikupljanja i obrade podataka i vođenja evidencija, uključujući promene u državnoj statistici

Unaprediti sistem administrativnih evidencija i internog prikupljanja podataka u institucijama zaštite kroz uvođenje jednoobraznog standardizovanog modela; obezbediti da se u evidencije unose svi relevantni podaci važni za izvođenje analiza; naglasiti probleme prilikom prikupljanja podataka na terenu; uključiti programe za prikupljanje i obradu podataka o nasilju nad ženama u program statističkih istraživanja.

Pojedinačni cilj 4: Podizanje nivoa svesti o nasilju nad ženama kao društvenom problemu i suzbijanje neodgovarajućeg prikazivanja žena žrtvi nasilja u sredstvima javnih glasila

Nasilje nad ženama i u porodici često ostaje na marginama javnosti i ne tretira se kao opštedruštveni problem. Veoma je važno obezbediti promenu javne svesti i dobiti podršku široke javnosti u borbi protiv svih vidova nasilja. Za to je potrebno voditi javne

kampanje, ali i uključiti saznanja o štetnosti nasilja u obrazovne programe. Potrebno je usmeriti aktivnosti na podizanju javne svesti kako ka donosiocima odluka, tako i ka sredstvima javnog informisanja koja učestvuju u oblikovanju javnog mnjenja, a posebno na mlade, da bi se formirali u duhu tolerancije i nenasilne komunikacije.

Aktivnosti

1) Informisanje i senzibilisanje javnosti o uzrocima i posledicama nasilja nad ženama

Organizovati javne tribine i predavanja o problemima nasilja nad ženama u lokalnim sredinama. Edukovati novinare i urednike sredstava javnog informisanja o problemima nasilja nad ženama; podsticati iste da se u kontinuitetu i dosledno, odgovorno i istraživački bave problemima nasilja nad ženama uopšte i nasilja u porodici, preispitujući odgovornost države i postupanje službi i profesionalaca; promovisati modele nenasilnog ponašanja i afirmativnu politiku prema višestruko diskriminisanim grupama.

2) Uvođenje znanja o problemu nasilja nad ženama u obrazovne programe na svim nivoima

Uvesti obaveznu edukaciju o nedopustivosti nasilja i kurseve za nenasilnu komunikaciju u formalni obrazovni sistem, i to od početka obaveznog školovanja pa do programa na univerzitetu, radi pravilnog formiranja stavova kod dece i mladih; uvesti programe o ljudskim pravima, pravima dece i ravnopravnosti polova u sve nivoe vaspitno-obrazovnog rada, kao i specifične informacije o osobama i institucijama koje pružaju pomoć u slučajevima nasilja.

3) Upoznavanje javnosti o nasilju nad pripadnicama višestruko diskriminiranih grupa

Upoznati javnost sa specifičnim položajem žena u višestruko diskriminiranim grupama, koje su dodatno izložene nasilju; raditi na suzbijanju prakse maloletničkih i ugovorenih brakova u romskoj zajednici; obezbediti posebne programe osnaživanja za žene žrtve nasilja iz višestruko diskriminiranih grupa.

4) Suzbijanje senzacionalističkog izveštavanja sredstava javnog informisanja o nasilju nad ženama, promovisanja nasilja prema ženama, negativnog prikazivanja žena, promovisanja pornografije i reklamiranja prostitucije

Podsticati sredstva javnog informisanja da promovišu nestereotipno prikazivanje žena i muškaraca, da usvoje antidiskriminacionu uređivačku politiku; zahtevati da prilikom izveštavanja o nasilju poštuju dostojanstvo i integritet žrtve; naglasiti obavezu sredstava javnog informisanja posebno onih koji imaju nacionalnu frekvenciju da obavezno učestvuju u kampanjama za podizanje javne svesti protiv nasilja; sankcionisati promovisanje pornografije i reklamiranje prostitucije.

Nosioci aktivnosti:

Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde i institucije pravosuđa, Ministarstvo

prosvete, Ministarstvo omladine i sporta, pokrajinski organi, organi jedinica lokalne samouprave i udruženja.

Rok: Kontinuirano.

4.6. Uklanjanje rodnih stereotipa u sredstvima javnog informisanja i promocija rodne ravnopravnosti

4.6.1. Opis stanja

U Republici Srbiji nema sistematizovanih zvaničnih podataka o broju sredstava javnog informisanja i njihovih udruženja. Ova oblast nije do sada sistematski istraživana iz rodne perspektive, iako postoje pojedina validna istraživanja.

Ustav Republike Srbije iz 2006. godine, kao i pozitivni propisi, sankcionišu diskriminaciju i prema polu, ali zakoni koji regulišu rad sredstava javnog informisanja ne obavezuju ih na neseksističko izveštavanje i na balansirano predstavljanje muškaraca i žena, niti propisuju podjednako učešće muškaraca i žena u uređivačkoj politici. U dva najveća profesionalna udruženja novinara, osnovane su ženske sekcije, uvode se profesionalne smernice i usvajaju dobrovoljni kodeksi ponašanja, podstiče neseksističko predstavljanje rodova i pokreću inicijative za upotrebu rodno senzitivnog jezika.

U civilnom društvu aktivno se radi na suzbijanju negativnog i stereotipnog predstavljanja žena, a neka udruženja rade i na prikupljanju dokumentacije koja se tiče predstavljanja žena u javnim glasilima. U isto vreme, dolazi do feminizovanja novinarske profesije; ima sve više žena među novinarima, ali ne i među urednicima.

Generalno, žene su najčešće ili odsutne ili prikazane na stereotipan način u javnosti. Osim što se pojavljuju u ograničenom broju uloga, često nisu uopšte deo informativnog sadržaja, a kada su prisutne, onda se čine jezički nevidljivim, upotrebom muškog roda za zanimanja i funkcije koje obavljaju. Značajno su manje predstavljene u vestima, ređe intervjuisane i pitane za mišljenje nego muškarci. Javna glasila u Republici Srbiji veoma retko ukazuju na veliki i značajan doprinos žena društvenom i ekonomskom razvoju.

U poplavi komercijalnih javnih glasila, koji se vode senzacionalizmom, žene su uglavnom prikazane kao objekti želje ili objekti za gledanje. Nasilni, ponižavajući ili pornografski proizvodi javnih glasila imaju veoma negativan uticaj na žene i njihovo učešće u društvu. Prikazi kojima se ojačavaju tradicionalne ženske uloge takođe su vrlo ograničavajući. Takozvani "ženski mediji" bave se ili problemima fizičkog izgleda žena, ili stereotipnim sadržajima "za domaćice". Neke kategorije žena izostavljene su iz sredstava javnog informisanja (na primer: starije žene, pripadnice manjinskih, nacionalnih i verskih grupa, žene drugačije seksualne orijentacije, žene sa invaliditetom, seoske žene).

Sa širenjem komunikacionih tehnologija, postoji ogroman potencijal da sredstva javnog informisanja daju mnogo veći doprinos generalnom napretku žena, promovišući rodnu ravnopravnost, jednake mogućnosti i partnerske odnose između muškaraca i žena, kako u sferi politike, tako i u vezi privatnih stavova i ponašanja.

4.6.2. Poseban cilj: Uspostavljanje rodne jednakosti u javnim glasilima, uklanjanje rodni stereotipa i eliminisanje govora mržnje (mizoginije)

S obzirom na to da javna glasila imaju odlučujući uticaj na formiranje javnog mnjenja i da se preko njih reflektuje slika o ženama, odnosno slika koju o rodnim ulogama imaju i žene i muškarci, veoma je važno da se žene i njihove aktivnosti i potrebe prikazuju na ozbiljan i adekvatan način. Potrebno je stoga ohrabriti pozitivne tendencije kod onih sredstava javnog informisanja koji se razvijaju u pravcu rodne senzitivnosti, kao i pozitivne promene u zakonodavstvu i prihvatanje etičkih kodeksa u svim novinarskim udruženjima.

Pojedinačni cilj 1: Afirmacija rodno senzitivnog delovanja u javnim glasilima

Afirmacija rodno senzitivnog delovanja u javnim glasilima jeste način da se pristupi promenama javne svesti i da se javno zastupa ravnopravnost polova kao faktor bitan za demokratske odnose u društvu i za korišćenje ženskih potencijala u razvojnoj politici. Ovo treba da utiče na napuštanje tradicionalističkih obrazaca, po kojima je ženi mesto u kući, ili se tretira kao muški objekat.

Aktivnosti

1) Promovisati kodeks rodno osetljivog izveštavanja u javnim glasilima

Promovisati pristupanje novinara, novinskih udruženja i redakcija kodeksu rodno osetljivog medijskog izveštavanja. Podsticati novinare da na objektivan način govore i pišu o ženama i muškarcima, izbegavajući stereotipe i predrasude.

2) Promovisati neseksističku upotrebu jezika

Podsticati upotrebu neseksističkog i rodno senzitivnog jezika u javnim glasilima. Poštovati pravila srpskog jezika o slaganju u rodu, broju i padežu; kada god za to postoji mogućnost upotrebljavati ženski rod u vezi sa zvanjima i zanimanjima koje obavljaju žene; izbegavati izraze i termine koji su posledica stereotipa i predrasuda o polovima; eliminisati uvredljive izraze prema ženama, a posebno prema višestruko diskriminiranim grupama.

Pojedinačni cilj 2: Uklanjanje rodno zasnovanih stereotipa i eliminacija mizoginije u javnim glasilima, posebno u slučaju višestruko diskriminiranih grupa

Komercijalizacija javnih glasila i potrošačko društvo nameću neodgovarajuću sliku žene, robujući stereotipima prema rodnim ulogama u sadržajima, u reklamama i oglašavanju sredstava javnog informisanja. Ovaj tretman povremeno prerasta u mizoginiju, što se štetno odražava na položaj žena i razumevanje ženskih potencijala kao i ženskih potreba. Posebno su izraženi stereotipi prema višestruko diskriminiranim grupama. Ove tendencije je neophodno promeniti i sankcionisati, do mere do koje je to u skladu sa slobodom izražavanja.

Aktivnosti

1) Afirmacija žena, ženskog stvaralaštva, ženskog doprinosa u kulturi, obrazovanju, nauci, ekonomiji, sportu i drugim oblastima

Podsticati javna glasila da doprinose afirmaciji žena, posvećujući adekvatnu pažnju ženama u javnom i političkom životu, prateći različite oblasti ženskog stvaralaštva, i promovišući žene koje daju pun doprinos u kulturi, umetnosti i nauci, sportu, biznisu i preduzetništvu. Podstaći javna glasila da posebnu pažnju posvete doprinosu žena iz višestruko diskriminiranih grupa.

2) Kontinuirana obuka poslenika javnih glasila za borbu protiv seksizma i mizoginije i stereotipa zasnovanih na pripadnosti određenom polu, seksualnoj orijentaciji i bilo kom drugom ličnom svojstvu

Organizovati edukaciju o rodnoj ravnopravnosti za što veći broj novinara i urednika; podsticati specijalne sadržaje posvećene problemima u ovoj oblasti; podstaći razmenu programa i sadržaja iz ove oblasti. Podstaći saradnju novinara koji se bave ovom temom i javna glasila da prigodno obeležavaju datume značajne za žene i njihova prava. Pozivati javna glasila da učestvuju u kampanjama u vezi rodne ravnopravnosti i vrše promovisanje ličnosti koje mogu da posluže kao model za ugled u svojim sredinama.

3) Podsticanje aktivne uloge javnih glasila i novinskih agencija u promovisanju rodne dimenzije

Ohrabriti javna glasila da promovišu vrednosti i principe tolerancije, nediskriminacije i međusobnog uvažavanja među ženama i muškarcima. Uticati na javna glasila da pitanjima porodičnog nasilja, zlostavljanja žena i trgovine ljudima čije su žrtve najčešće žene, prilaze sa dužnim poštovanjem, bez senzacionalizma. Povećati broj programa za i od strane žena s ciljem da se ženske potrebe i pitanja rešavaju na odgovarajući način. Predložiti ustanovljavanje nagrade za doprinos širenju rodne ravnopravnosti u javnim glasilima.

4) Praćenje i analiza programa, izveštavanja, kao i javnog oglašavanja, i predstavljanje rezultata javnosti u javnim glasilima

U saradnji sa udruženjima, pratiti i analizirati sadržaje; organizovati javne i stručne tribine posvećene programima i izveštavanjima kad je u pitanju položaj žena ili rodna ravnopravnost; sankcionisati seksistički pristup u javnom oglašavanju. Razrađivati, u skladu sa slobodom izražavanja, nadzorne mehanizme, uključujući i dobrovoljne, kojima će se promovisati uravnoteženo i različito prikazivanje žena u javnim glasilima.

Pojedinačni cilj 3: Povećanje učešća žena u odlučivanju u javnim glasilima

Iako je broj novinarki, odnosno žena koje rade u sredstvima javnog informisanja povećan, do mere u kojoj se može govoriti i o feminizovanju novinarske profesije, mali je broj onih koje su osvojile uređivačke pozicije. Pri tome, žene koje jesu na mestima odlučivanja u javnim glasilima, retko reprezentuju specifične ženske interese i zastupaju nestereotipno predstavljanje rodni uloga u uređivačkoj politici.

Aktivnosti

1) Preduzimanje mera pozitivne akcije za povećanje učešća žena u organima odlučivanja u javnim glasilima

Podsticati sredstva javnog informisanja da rade na stvaranju jednakih uslova i mogućnosti za napredak i usavršavanje žena i muškaraca zaposlenih u istim; podsticati javna glasila da rade na stvaranju uslova za jednaku dostupnost vodećih pozicija i žena i muškaraca zaposlenih u njima; podsticati javna glasila da kreiraju atmosferu međusobnog poverenja, saradnje i korektnog odnosa među zaposlenim ženama i muškarcima.

2) Analiziranje učešća žena u procesima odlučivanja

Pratiti i analizirati broj i način učešća žena u odlučivanju u uređivačkoj politici javnih glasila, u organima koji imaju uticaja na obim i sadržaj javnih glasila. Redovno informisati javnost o podacima.

Pojedinačni cilj 4: Sistematizacija istraživanja, dokumentacije i statistike o rodnoj ravnopravnosti u sredstvima javnog informisanja

Javna glasila predstavljaju dragoceni izvor podataka i istraživačke građe. Zato je potrebno ohrabrivati kako istraživačko novinarstvo u oblasti rodne ravnopravnosti, tako i prikupljanje natpisa, članaka, časopisa, tonskih i video zapisa koji mogu da posluže kao dokumenta o procesima u društvu i vremenu u kome su nastali, kao podaci i građa za razne vrste istraživanja koja se tiču statusa i položaja žena, odnosa između žena i muškaraca i pojedinačnih ženskih sudbina.

Aktivnosti

1) Istraživanje rodne ravnopravnosti u sredstvima javnog informisanja

Stimulisati istraživačko novinarstvo vezano za pitanja položaja žena i rodnu ravnopravnost; uključiti programe o rodnoj ravnopravnosti u studije žurnalistike.

2) Osnivanje informativno-dokumentacionih centara za praćenje medijskih sadržaja o ženama

Ohrabriti osnivanje i rad informativno-dokumentacionih centara koji bi pratili i prikupljali sadržaje koji se tiču prikazivanja žena, rodne ravnopravnosti i položaja žena u javnim glasilima. Podstaci rad ovakvih centara u pogledu praćenja rada i vođenja dokumentacije o novinarkama; omogućiti dostupnost ovih informacija korisnicima za potrebe istraživanja i analiziranja; podržati periodično publikovanje pregleda kvantiteta i kvaliteta informativnih sadržaja vezanih za pitanja žena.

Nosioci aktivnosti:

Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za telekomunikacije i informaciono društvo, pokrajinski organi, organi jedinica lokalne samouprave, strukovna udruženja i udruženja.

Rok: Kontinuirano.

5. AKCIONI PLAN

Akcionni plan za sprovođenje ove strategije, Vlada će doneti u roku od šest meseci od dana objavljivanja Strategije.

6. ZAVRŠNE ODREDBE

Ovu strategiju objaviti u "Službenom glasniku Republike Srbije".